

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CURRICULUM NAȚIONAL

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Clasele V-IX

- **Curriculum disciplinar**
- **Ghid de implementare**

Chișinău, 2020

CURRICULUM DISCIPLINAR

Aprobat:

- Consiliul Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 22 din 05.07.2019
- Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

- **Angela CUTASEVICI**, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
- **Valentin CRUDU**, dr., șef Direcție învățământ general, MECC, coordonator al managementului curricular
- **Ala NIKITCENKO**, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

- **Vladimir GUȚU**, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
- **Ion GUȚU**, dr. conf. univ., USM, expert-coordonator pe aria curriculară *Limbă și comunicare*

GRUPUL DE LUCRU:

- **Elena RAȚEEVA** (coordonator), dr., conf. univ., US din Taraclia „Gr. Țamblac”
- **Nadejda CARA**, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM
- **Nadejda GAIDARJI**, dr., grad did. superior, IPLT „M. Guboglo”, r. Ceadâr-Lunga
- **Lilia JELEAPOVA**, grad did. întâi, IPLT Tvardița

Български език и литература: Curriculum național : Clasele 5-9 : Curriculum disciplinar : Ghid de implementare / Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova ; coordonatori: Angela Cutasevici, Valentin Crudu, Ala Nikitcenko ; grupul de lucru: Elena Rațeeva (coordonator) [et al.]. – Chișinău : Lyceum, 2020 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). – 84 p. :tab.

Referințe bibliogr.: p. 83-84 (37 tit.) și în subsol. – 80 ex.

ISBN 978-9975-3400-7-6.

373.5.091:[811.163.2+821.163.2](073)

Б 949

GHID DE IMPLEMENTARE

Elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului disciplinar, aprobat la ședința Consiliului Național pentru Curriculum, prin ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

- **Angela CUTASEVICI**, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
- **Valentin CRUDU**, dr., șef Direcție Învățământ General, MECC, coordonator al managementului curricular
- **Ala NIKITCENKO**, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

- **Vladimir GUȚU**, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
- **Ion GUȚU**, dr. conf., USM, expert-coordonator pe aria curriculară *Limbă și comunicare*

GRUPUL DE LUCRU:

- **Elena RAȚEEVA** (coordonator), dr., conf. univ., US din Taraclia „Gr. Țamblac”
- **Nadejda CARA**, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM
- **Nadejda GAIDARJI**, dr., grad did. superior, IPLT „M. Guboglo”, Ceadâr-Lunga
- **Lilia JELEAPOVA**, grad did. întâi, IPLT Tvardița, r. Taraclia

ВЪВЕДЕНИЕ

Историята на българската диаспора свидетелствува, че за българите-преселници изучението на родната словесност и образованието на роден език винаги се е смятало за изключително важна задача. Но контекстът, в който днес се осмислят проблемите на образованието на българите в Молдова, значително се отличава от всички предишни исторически варианти: ако по-рано родният език преди всичко се възприемаше като своеобразен филтър на своето и чуждото и беше един от ключовите елементи на етнозащитния механизъм и фактор на затвореността на етническата структура, в реалиите на глоболизиращия се свят, когато обективно се усложнява структурата на личностната идентичност и неизбежно се поставя проблемът за съдържателното осмисляне, подреждане и иерархиизация на множеството идентичности, родният език и родната култура са необходима основа за развитие на цялостната личност и на толкова необходимото ѝ качество като поликултурност.

Курикулумът по български език и литература за обучение на учениците, принадлежащи към българския етнос в Молдова е организационно-методически документ, който набелязва етапите за постепенна и целенасочена реализация на целите и задачите, заложи в стандарта (5-9 клас).

Курикулумът се базира върху следните основополагащи документи: *Codul Educației al Republicii Moldova* (2014), *Cadrul de referință a Curriculumului Național* (2017), *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul general* (2018), *Recomandările Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene, privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți* (Bruxelles, 2018),

Задачите на курикулума произтичат от целите и задачите на езиковото и литературното обучение, формулирани в стандарта, както и от общодемократичните принципи на конституцията в Молдова като родина на различни етноси. Курикулумът е адресиран към автори на учебници и учители по български език и литература от гимназиалната училищна степен (5-9 клас). Курикулумът е съобразен със статута на предмета български език и литература в типовия учебен план-задължителен. Като такъв той подлежи на анализ и контрол от компетентните органи и има пряко отношение към продължаващото езиково и литературно образование в лицейските класове.

Новият курикулум по български език и литература продължава основната линия на предишната дидактическа концепция, която се базира на културологическа основа и която отчита сложния социокултурен контекст на преподаването на родната словесност в диаспората. Субектът на образованието (ученикът) е българин

по произход, гражданин на Молдова, обикновено ученик в рускоезично училище. Свързващата на концепцията е същата: с помощта на родната словесност да се развива хармонична поликултурна личност, определена в своята етнокултурна идентичност.

Ключовата задача на курикулума 2019 е да се повиши функционалността на образованието. Не самоцелно натрупване на академичната информация, а само този минимум, който е необходим за изграждане на компетенциите, които ще дадат възможност на младия човек по-осъзнато и по-аргументирано да действа в реалните условия. При това да се направи по ясен и по-разбираем терминологичният апарат.

Курикулумът по български език и литература представя комплексна програма на предмета и има за отправна точка компетенции (трансверсални и специфични), които в рамките на гимназиалното образование следва да постигнат.

Компетенция – цялостна интегрирана съвкупност (система от знания, умения, навици и ценностни отношения), използвани при възникване на необходимост от тяхното приложение, адаптирани към възрастовите особености и познавателните възможности (равнище) на ученика за решаване на проблемите (задачите), с които той може да се сблъска (срещне) в реалната действителност.

Компетенцията се формира в процеса на обучението чрез постепенното овладяване на нейните съставки – единиците на компетенции.

Системата на компетенции в рамките на новия курикулум се състои от

- а. ключови/трансверсални компетенции**, които отразяват международните тенденции и очакванията на обществото, формуирани са в по-общ вид и са валидни за всички дисциплини на образователната система (носят трансдисциплинарен характер). Представени са в Кодекса за образованието (2014) и са уточнени в Препоръките на Европейската комисия (2018);
- б. специфични компетенции** – интегрирана система от знания, умения и ценностни отношения, които се предлагат за формиране в рамките на конкретната дисциплина;
- с. единици на компетенции** – съставни части на специфичните компетенции, които могат да се оценяват чрез сумативно или формативно оценяване;

Единици на съдържание, препоръчителни дейности и продукти – това е инструментарий за формиране на единици компетенции, които съответно съставят специфичните компетенции, които на своя ред възлизат към трансверсалните (ключови) компетенции.

Целта е знанията, уменията, способностите да бъдат значими, нужни и важни за самите ученици. Целта на обучението не е процесът, а резултатът, който трябва да бъде постигнат от учениците. Занятията трябва да имат дейностен характер,

акцентът да се поставя на обучение чрез практика, чрез продуктивна работа на учениците – самостоятелна и в екип. Обучението трябва да помогне на ученика да възприеме и да освои социалните и професионалните роли така, че да бъде успешен, да умее самостоятелно да повишава професионалното си ниво, да се учи през целия си живот.

Курикулумът по български език и литература, като част от системата на Националния Курикулум, се базира върху конструктивистката теория, която преодолява противоречието в образователната система между психоцентричния и социоцентричния подходи, между образованието и обучението, между учителя и ученика, като разглежда в хармонично единство теорията на възпитанието и теорията на обучението, предлагайки проектирането на дейността като възпитание и обучение в единството им. Новият курикулум предлага определени промени с акцентирание върху компетенциите, формулирайки техните съставки като единици на компетенции, които ще заменят сложните, понякога на няколко нива, субкомпетенции.

Новите акценти в дидактическата концепция още повече са функционално ориентирани към културологичния и лингвокултурологичния подход, еднакво ефективни както за езиковото, така и за литературното образование. Установката, че в процеса на освояването на родната словесност учениците съвършенстват не само езиковата, речевата, комуникативната, но също така и етносоциокултурната, интеркултурната и социалната компетенции води към актуализиране на потенциала на предмета за формиране на ценностни ориентири и поведенчески модели на успешна личност – ценна за самата себе си чрез обществената реализация на нейните способности и компетенции и духовно устойчива пред предизвикателствата на противоречивия глобализиращ се свят в условията на полилингвизъм и тотално доминиране на материалната култура. Защото именно в рамките на предмета български език и литература има възможност да се възпроизведат ценностните модели на етносистемата в различните времена и епохи, да се изгражда българската етнопредстава, например, за любов, семейство, деца, щастие, хармония; да се транслира културния и емоционален опит на българския народ, неговия ментален свят; да се осмисля как авторът превръща индивида в личност, как е представена личността в единението ѝ с общността, какво е взаимодействието им в рамките на националното и общочовешкото битие.

I. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА КУРРИКУЛУМ ПО ДИСЦИПЛИНАТА

Съвременната концепция на обучението по български език и литература в гимназиалния етап на образованието се основава на комуникативно-дейността подход при организирането на родноезиковото обучение. Главната постановка при този подход е развитието на речевата дейност на учениците в рамките на интегрирано обучение .

В интегративен план по отношение на език и литература словесното общуване на личността се реализира чрез обогатяване на способностите в сферата на четирите **вида** речеви **дейности** – слушане, говорене, четене, писане.

Учебното съдържание се подбира в съответствие с компетенциите, които са подробно разписани в стандартите и следва да се постигнат в края на 9. клас.

Образователно-възпитателното значение на предмета се определя от социалната функция на езика, който е основно средство на човешкото общуване, за опознаване на реалността и усвояване на националната култура на българския народ.

Чрез езика ученикът навлиза в езиковия колектив и усвоява формите в социалното взаимодействие. Езикът формира понятийния апарат, развива паметта, абстрактното мислене, т.е. осигурява интелектуалното развитие на детето. С помощта на родния си език детето се самоопознава, овладява средства за самоанализ и самоизразяване, т.е. формира се като личност.

Целта на образованието по роден език се определя от социалната поръчка и е в съответствие със съвременната концепция на предмета „български език“. Основна е идеята за практическата, комуникативната насоченост на обучението. Целта на комуникативната насоченост на курса е осигуряването на речевия компонент в общообразователната подготовка, общото и езиковото развитие на учениците.

Комуникативната насоченост се конкретизира като:

- **формиране на духовния свят** на ученика, на ценностните му ориентации и мирогледа с помощта на разширение на активния и пасивния речник;
- **развитие на мисловните способности**, на паметта, на вниманието, на способността за самооценка с помощта на езика (чрез запомняне на конкретната езикова материя – думи, текстове, анализ на текстове с нравствена тематика, размисли върху съчинения с подобна тема);
- **разширяване на кръгозора** на учениците чрез усвояване на лингвистични знания в резултат на четенето;
- **собствено речево развитие на учениците** – усъвършенстване на устната и писмената речева дейност, на продуктивната и рецептивната дейност (четене, слушане, говорене, писане), овладяване на културата на речевото поведение (речев етикет).

Задачите на литературното образование в гимназиалните класове произтичат от:

- природата и функциите на литературата като вид изкуство;
- особеностите на българската литература като специфична форма на българското народно съзнание (в сравнителен план с румънската литература);
- спецификата на етнолингвистичните процеси и социокултурната среда, оказваща въздействие върху цялостното развитие на учениците;
- перспективите на интеркултурното и мултикултурното образование.

Разбирането на изкуството литература, като главно условие за приобщаване на учениците към нейния образно-емоционален свят, се постига чрез аналитична работа върху текста. Главната задача на литературното образование в средното училище е **чрез подготовка на компетентен читател да се формира духовно пълноценна личност.**

Могат да се изведат следните образователни, развиващи и възпитателни цели на литературното образование в 5-9 клас:

- развитие на способността за емоционално възприемане, за съпреживяване;
- разбиране на ролята на изразително-изобразителните средства в литературната творба;
- способност за интерпретация на художествен текст по законите на жанра;
- способност за интерпретация на литературен текст в съответствие с отделни аспекти на неговия контекст (личност на твореца, историческо време и др.);
- способност за откриване и приобщаване към устойчивите национални и общочовешки ценности, вложени в художествените произведения;
- разширяване на читателския кръгзор и развитие на читателските интереси;
- развитие на речевата компетентност (устна и писмена);
- развитие на въображението и образното мислене като предпоставка за творческа дейност;
- формиране и развитие на самообразователния процес (на стратегия за учене);
- възпитаване на естетическо чувство и отношение към живота;
- обогатяване на читателския опит чрез запознаване с литературата на друга народи.

Тези цели осигуряват формирането на **комуникативна, езикова, речева, прагматична, социокултурна компетенции.**

Обаче условието за формирането на тези компетенции е, че двете съставляващи предмета Български език и литература следва да бъдат изучавани в неразривно единство помежду си и в тясна междупредметна с такива дисциплини като руски език, румънски език, чужд език, история, култура и традиции на българския народ и с други предмети от хуманитарния цикъл. Това ще осигури формирането

на следния профил на ученика, завършил гимназиален курс по предмета **български език и литература**:

- 1.1. Слуша и адекватно възприема устни съобщения в различни комуникативни ситуации, разбира смисловите акценти в речта на своя събеседник, разпознава смисъла на мимика и жестове.
- 1.2. Говори свободно, спазвайки нормите на българския книжовен език и българския етикет, ориентира се в речевата ситуация или сам е способен да я създава; подбира адекватни езикови средства според темата, целта и сферата на общуване. Изгражда своите съобщения логично и коректно.
- 1.3. Чете текстове от различни стилове и жанрове и съзнателно предпочита в зависимост от конкретната задача най-подходящия за случая вид четене: бавно, подробно, бързо, предварителен преглед, на откъси по избор и др. Разбира и интерпретира информация от прочетения текст.
- 1.4. Работи с текст: определя темата, основната мисъл; открива необходимата информация; отделя главното; отделя смисловите части; съпоставя фрагментите, съставя план на прочетеното, формулира тезиси.
- 1.5. Пише, спазвайки изучените граматични, правописни и пунктуационни правила.
- 1.6. Прави устно и писмено сбит и подробен преразказ на прослушани или прочетени текстове от различни типове и жанрове.
- 1.7. Изказва свободно, формулирайки ясно и точно, своите мисли в условия на диалог и монолог, в устна и писмена форма.
- 1.8. Създава самостоятелно устни и писмени текстове от различни функционално-смислови типове, жанрове и стилове, спазвайки нормите на построяването на текста и изразявайки мислите си в монолога и диалога свободно и точно.
- 1.9. Владее и оперира лингвистичната терминология в рамките на изученото.
- 1.10. Владее основните правоговорни и правописни норми на книжовния български език, като ги отличава от диалектното произношение; прилага в речта си и обяснява правоговорни и правописни правила, обусловени от фонетическите закономерности; открива и коментира случаи на несъответствия между изговор и правопис; прави фонетичен анализ на думата.
- 1.11. Използва адекватно лексическите средства на българския език, отличава книжовната лексика от диалектната, уместно използва като средства на езиковата изразителност синоними, антоними, омоними, думи в преносно значение, емоционално-експресивна лексика, архаизми, неологизми.
- 1.12. Разбира и може да обясни значението на думата, употребена в пряко и преносно значение, оттенъци на значението при лексикални и контекстуални синоними, фразеологизми и идиоматични зрази (с висока честотност на употреба в езика).

- 1.13. Оразличава морфемите в тяхната словообразователна и формообразователна функция; владее най-разпространените в българския език начини на словообразуване. Прави словообразователен анализ.
- 1.14. Разбира същността на функциите на частите на речта. Класифицира самостоятелните и служебните части на речта по семантично-граматическите им особености.
- 1.15. Владее синтактичните средства на българския език – различните изречения по цел на изказването и по състав; осъзнава спецификата и адекватно използва средствата на съчинително и подчинително, съюзно и безсъюзно свързване в словосъчетание, в просто изречение и в сложно изречение. Разбира ролята на синтактичните средства за изграждане на текста; подбира и комбинира синтактичните средства, за да изрази мислите си в зависимост от целта и особеностите на речевата ситуация. Използва осъзнати синтактични синоними (второстепенни части на изречението – обособени части – подчинени изречения), като отчита стилистичния им ефект. Владее разнообразните начини на предаване на чуждата реч.
- 1.16. Способен е за речев самоконтрол: оценява речта си откъм правилността, логичността, законите на построяване на текст; открива и редактира езикови и речеви грешки.
- 1.17. Осъзнава спецификата и ценността на различните форми на родния език: диалектната и книжовната.

II. АДМИНИСТРИРАНЕ НА ПРЕДМЕТА

Статутът на предмета	Дял от курикулума	Клас	Брой часове седмично	Брой часове годишно ¹
Майчин език	Език и общуване	V	3	102
		VI	3	102
		VII	3	102
		VIII	3	102
		IX	3	102

III. СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Възприема личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достойнство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

¹ Може да се променя според календара на учебната година и празниците.

IV. ЕДИНИЦИ ЗА ОБУЧЕНИЕ

V клас		
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО		
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
V	<p>Речево общуване. Речева ситуация. Текст. Общуване в официална и неофициална обстановка. Книжовна реч. Разговорна реч. Повествованието, описанието и разсъжденияето в текста. Видове несвидетелски текст. Повествованието и описанието в художествен текст. Редактиране на устната реч.</p> <p>Текст. Изречение. Словосъчетание. Просто изречение. Главни и второстепенни части. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Членуване на главните и второстепенните части. Словоред. Еднородни части. Съчинително и подчинително свързване в словосъчетанието. Сложно съчинено изречение. Сложното съставно изречение.</p> <p>Подбор на думите в текста. Значение на думата. Многозначни и еднозначни думи. Морфемата като част на думата. Видове морфеми. Омоними. Синоними. Антоними. Устойчиви словосъчетания.</p> <p>Части на речта. Съществително име. Прилагателно име. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение. Употреба на местоименията в текста.</p> <p>Глагол. Сегашно и бъдеще време в текста. Употреба на минало свършено и минало несвършено време в текста. Съвместна употреба на глаголните времена. Наречие. Видове наречия. Степенуване на наречията. Място на наречието в словоредата на изречението. Предлог. Съюз. Съюз като свързваща дума.</p> <p>Звукове в българския език. Звукове и звукови промени в речта. Несъответствие между изговор и правопис. Поменливо и непроменливо Я. Подвижно и непостоянно Ъ. Правоговорна норма и разговорна реч.</p> <p>От Българско устно народно творчество – обзор. Приказки. Герой – антигерой, помощник – вредител. <i>Предания и легенди.</i> Митическо време, реално и въображаемо (фантастично) пространство. <i>Български пословици и поговорки.</i> Традиции и ценности на родовия свят.</p> <p>От авторска художествена литература: Езоп; П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, П. Люленов, Ив. Крилов, Ал. Донич. Поучителни случки с животни, предмети и хора. Басня, алегория, поука.</p> <p>България в образи и картини – обзор. Лирически творби на Ив. Вазов, Петър Берлак-Вълканов, Н. Стоянов, Н. Фурнаджиев, Ст. Михайловски.</p> <p>Човекът в света на доброто и злото – обзор. Портрет на героя. Общочовешки ценности в творчеството на: А. Константинов, Е. Пелин, Й. Йовков, М. Хайджиийски.</p> <p>С Бесарабия в сърцето – обзор. Лирически творби на Н. Стоянов, Ив. Вълков, М. Бъчваров, В. Романчук, Г. Барбаров, Т. Стоянов. Родина, прародина (географски и духовни очертания).</p> <p>Междудисциплинарна дейност.</p>	<p>6</p> <p>10</p> <p>6</p> <p>17</p> <p>17</p> <p>10</p> <p>14</p> <p>4</p> <p>7</p> <p>4</p> <p>3</p> <p>4</p>

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
<p>1.1. Открива ценностите, съхранени във фолклорните текстове.</p>	<p>Приказки: Предания и легенди.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да изрази свое мнение относно избор на стратегия за учене, стимулирана и подкрепяна от учителя;
<p>1.2. Назовава основните фолклорни и литературни образи, които изграждат представата за българското като родно: родина и прародина, език, бит.</p>	<p>Български пословици и поговорки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да изрази искрено мнение относно своите представи за българското като родно;
<p>1.3. Осмисля ролята на кръвната връзка, на наследството и традициите в ценностния свят на българина, като осъзнава тяхната универсалност.</p>	<p>Речево общуване. Речева ситуация.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да съпостави и коментира текст, традиции, празници и др. на другите етноси; - Да участва в празник, инсценировки и пр., в които „живеят“ българските традиции;
<p>1.4. Открива сходства и различия в приказните мотиви на българската народна приказка и приказките на другите етноси, живеещи в Молдова.</p>	<p>Текст. Общуване в официална и неофициална обстановка. Книжовна реч. Разговорна реч. Повествованието, описанието и разсъждението в текста. Свидетелски и несвидетелски разказ. Редактиране на писмен текст.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да предава устно на другия (събеседник, аудитория) идеи, получени от чути или прочетени текстове;
<p>1.5. Сравнява различните етнически образи във фолклорния свят.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да използва на формули за привличане вниманието и разположението на събеседник (обръщение, етикетни формули на учтивост);
<p>1.6. Открива различията между нравствените норми в архаичното време и съвременността.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да определя признаците на речевата ситуация, предложена от учителя или в текста; - Да открива признаците на книжовната или разговорната реч в текста;
<p>1.7. Осъзнава като културно богатство различията в етническата и езиковата принадлежност на етносите, живеещи в Молдова.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да определя вида на текста по цел на създаване; - Да възприема адекватно главната информация от слухово възприеман текст от събеседника (съученика, учителя), (повествование, описание, разсъждение);
<p>2.1. Определя и признаците на речевата ситуация (участници, форма на общуването, начин, цел, обстановка).</p>	<p>Поучителни случки с животни, предмети и хора. Басни.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да защита ролите си на говорещ и слушащ; - Да назовава различията между автор и разказвач;
<p>2.2. Определя темата на общуването, отделя главното и детайлите частностите.</p>	<p>Художествени творби от българските автори(вж.списъка на препоръчаните творби)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да участва в диалога, с адекватно и логично представяне своето мнение или известна информация като аргумент;

<p>2.3. Определя целта на общуването – съобщение, информация, емоционално съприживяване в различни комуникативни ситуации.</p> <p>2.4. Създава устно съобщение по тема въз основа на информацията или идеята.</p> <p>2.5. Изразява собствено мнение, отношение, участвайки в дискусиата.</p> <p>2.6. Умее да слуша събеседника, като проявява уважение към събеседника.</p> <p>2.7. Участва в диалог върху сюжета и героите на самостоятелно прочетено произведение.</p> <p>2.8. Избира своя комуникативна стратегия при разказване на житейска случка или прочетен художествен текст с цел да интригува и забавлява.</p> <p>3.1. Разбира различията между книжовна и не книжовна българска реч; уместно употребява и двете форми.</p> <p>3.2. Уместно използва разликата между свидетелска и несвидетелска реч.</p> <p>3.3. Възприема текста като цяло и отделя смисловите части в структурата на текста.</p> <p>3.4. Проявява разбирането на текста, като отговаря на въпросите по съдържанието му.</p> <p>3.5. Определя и различава еднозначни и многозначни думи; разбира и умее да използва в речта контекстуалното значение на многозначната дума.</p>	<p>България в образи и картини. Иван Вазов, <i>Де е България, Майка ми, Апостолът в премеждие</i>. Васил Левски в <i>Драгалевския манастир (предание)</i>. Петър Бурлак-Вълканов, <i>България – моя втора майка</i> Нико Стоянов, <i>Нашият химн</i>. За самостоятелен прочит: Иван Вазов, <i>Отечество любезно, Розовата долина и Тунджа</i>, Никола Фурнаджиев, <i>Домът на Левски</i>, Стоян Михайловски, <i>Кирил и Методий</i>.</p> <p>Човекът в света на доброто и злото. Алеко Константинов, <i>Пази боже, слапо да прогледа</i>. Елин Пелин, <i>На браздата</i> Йордан Йовков, <i>Серафим</i>. За самостоятелен прочит: Мишо Ханджийски, <i>Козя гайда</i>. С Бесарабия в сърцето. Нико Стоянов, <i>Буджашкото море</i>. Иван Вълков, <i>Буджашките слави</i>. Михаил Бъчваров, <i>Утро над родното село</i>. За самостоятелен прочит: Василе Романчук, <i>У дома</i>, Георги Барбаров, <i>Завръщане, Тодор Стоянов, Когато тъмносиньото небе</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да започне, да поддържа и да завърши диалог с използване специални формули на речевия етикет; - Да предава устно на другия (събеседник, аудитория) идеи, получени от от чути или прочетените текстове; - Да използва на формули за привличане вниманието и разположението на събеседник (обръщение, етикетни формули на учтивост); - Да участва в беседа за връзката и различията между реален и художествен свят, за митологичната и фолклорната представа за света; - Да илюстрира приказка или авторска творба; - Да определи жанровата принадлежност на произведението чрез общуване с различни видове словесност и съпоставката между тях; - Да назове заглавията (и авторите) на изучаваните творби като доказателство за ориентирани в задължителната учебна програма; - Да определи основните моменти от повествованието в тяхната логическа последователност; - Да открие и озаглави епизодите; - Да прилага усвоени елементи на анализ на художествения текст с оглед осмисляне на условността на художествения свят; - Да докаже разбиране за богатия емоционален и идеен свят на творбата чрез изразителното й изпълнение; - Да съпоставя реална случка от живота със случка от художествената творба; - Да открие в художествения текст белезите на историчност в събитията и постъпките на героите;
---	---	---

<p>3.6. Използва в речта си омонимите, синонимите и антонимите.</p> <p>3.7. Използва в речта устойчивите словосъчетания.</p> <p>3.8. Осъзнава връзката и различието между реален и художествен свят.</p> <p>3.9. Разбира спецификата на митологичната и фолклорната представа за света.</p> <p>3.10. Назовава различията между фолклорна и литературна (авторска) словесност.</p> <p>3.11. Назовава жанровата принадлежност на изучаваните творби.</p> <p>3.12. Назовава заглавията на изучаваните фолклорни творби.</p> <p>3.13. Назовава авторите и заглавията на изучаваните творби от художествената литература.</p> <p>3.14. Разкрива същността на приказните и на литературните герои като носители на определени черти и идеи.</p> <p>3.15. Определя различните функции на героите: главен, второстепенен, помощник, вредител.</p> <p>3.16. Определя тип тропите във фолклорните и художествените текстове.</p> <p>3.17. Обяснява ролята на тропите и фигурите в изграждането на художественния свят, на герои, хора и взаимоотношенията между тях.</p> <p>3.18. Обяснява ролята на портретното описание в епическа творба.</p> <p>3.19. Разкрива картинни и емоционални внушения на лирическа творба.</p>	<p>Текст. Подбор на думите в текста. Значение на думата.</p> <p>Многозначни и еднозначни думи.</p> <p>Морфемата като част на думата. Видове морфемни.</p> <p>Сродни думи. Омоними. Синоними. Антоними. Устойчиви словосъчетания.</p> <p>Текст.</p> <p>Изречение. Словосъчетание.</p> <p>Просто изречение. Главни и второстепенни части. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение.</p> <p>Членуване на главните и второстепенните части. Словоред. Еднородни части.</p> <p>Съчинително и подчинително съединение в словосъчетанието.</p> <p>Сложно съчинено изречение. Употреба на сложното съчинено изречение. Сложно съставно изречение. Употреба на сложното съставно изречение.</p> <p>Части на речта. Съществително име. Прилагателно име. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение. Употреба на местоименията в текста.</p> <p>Глагол. Употреба на сегашно и бъдеще време в текста. Употреба на минало свършено и минало несвършено време в текста.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да характеризира героите и техните качества в авторско литературно произведение; - Да посочи непрякото в ценностната система, защитена в творбата; - Да оперира с етичните понятия адекватно на вложените идеи в творбата; - Да определя мястото на героя в системата от художествени образи; - Да открива признаците на простото или сложното изречение; - Да съставя отделни кратки изречения, които резюмират съдържанието на частите на повествователния текст; - Да аргументира за признаците на главните и второстепенните части в изречението; - Да открива еднородните части в изречението и аргументира постановката на препинателните знаци; - Да преразкаже текст по ключови думи и изрази; - Да преразкаже епизод; да отговори устно на литературен въпрос, като се стреми към точност и логичност на изказа; - Да напише кратък текст описание (на животно, предмет, на реална или въображаема личност и пр.) или повествование (по преживяно, от произведение и др.); - Да създава на художествени и нехудожествени текстове; - Да оформя електронно писмо (SMS, e-mail); - Да пише лично писмо; - Да пише съчинение; - Да пише разказ за собственото семейство;
---	--	---

<p>3.20. Проследява сюжетното развитие в епическа творба.</p> <p>3.21. Коментира спецификата на алегоричните образи.</p> <p>4.1. Назовава признаците на простото и сложното изречение.</p> <p>4.2. Разбира и знае разликата между сложно съчинено и сложно съставно изречение.</p> <p>4.3. Определя начина на изразяване на главните и второстепенните части на простото изречение.</p> <p>4.4. Определя разликата между изречение и словосъчетание.</p> <p>4.5. Определя състава на думата.</p> <p>4.6. Определя морфологичните признаци на частите на речта.</p> <p>4.7. Назовава признаците и определя функцията на съществителното име, прилагателното име, местоименията (лично, притежателно, възвратно).</p> <p>4.8. Определя функциите на глагола в речта.</p> <p>4.9. Определя наречието като значима част на речта.</p> <p>4.10. Разбира разликата между значимите и служебните части на речта.</p> <p>4.11. Спазва на практика основните правила на звуковите промени в книжовната реч. (правилото за употреба на променливо Я);</p>	<p>Съвместна употреба на глаголните времена. Наречие. Видове наречия. Степенуване на наречията. Място на наречието в словоредта на изречението. Предлог. Съюз. Съюз като свързваща дума. Употреба на предлозите и съюзите. Редактиране на писмен текст.</p> <p>Звукове в българския език. Звукове и звукови промени в речта. Несъответствие между изговор и правопис. Променливо и непроменливо Я. Подвижно и непостоянно Ъ. Правоговорна норма и разговорна реч.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да редактира собствен текст според правописните и пунктуационните норми; - Да разказва за локални социо-културни събития в хронологична последователност; - Да коментира приказните мотиви в българска приказка в съпоставка с приказки на етносите в Молдова; - Да наблюдава и коментира прояви на различно отношение към моралните ценности и да заеме позиция спрямо тях. - Да формулира основните принципи в българската и общочовешката морална система чрез проявленятия им в изучаваните текстове. <p>Продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - преразказ на текст (устен и писмен); - разказ на случки (действителни и въображени); - описване на обстановка, природна картина, постъпки на герои, хора и взаимоотношенията между тях; - написан кратък описателен и повествователен текст; - написани прагматични текстове (честитки, покани, обява, собствен план; бележки); - написано лично писмо; - устен отговор на литературен въпрос; - устно разсъждение по литературен и житейски проблем; - обсъждане на учебни и житейски теми.
--	---	--

- 4.12.** Използва в текста разликата между минало свършено и минало несвършено време на глагола.
- 4.13.** Отчита несъответствие между изговор и правопис при създаване на писмен текст.
- 4.14.** Създава собствен текст и го записва грамотно и четливо, като проявява внимание към съдържанието и структурата му.
- 4.15.** Създава текстове, като използва електронната поща (e-мейл), общуване в социалните мрежи, по време на виртуалните дискусии в различни групи по интереси и т.н.
- 4.16.** Проявява своите познания (ерудиция), като създава текст по различни теми.
- 4.17.** Създава текстове с практическа цел (писмо, покана, честитка и др.).
- 4.18.** Редактира различен тип текстове от езикова гледна точка.
- 4.19.** Разказва случки (действителни и въображаеми).
- 4.20.** Пише кратък описателен и повествователен текст.
- 5.1.** Разсъждава устно по литературен и житейски проблем.
- 5.2.** Проявява интерес към особеностите и богатството на устната и писмената форма на родния език.
- 5.3.** Съпоставя нравствени модели от литературата със свои житейски наблюдения.

В края на V клас ученикът може:

- да създава елементарен текст повествование, описание;
 - да използва адекватно форми за свидетелски и невидеселски разказ в повествованието си;
 - да използва в речта си уместно различни глаголни времена;
 - да владее правоворната норма;
 - разбира и коментира същността на приказните и на литературните герои като носители на определени черти и идеи;
 - възприема нравствените норми като задължителни и регулиращи човешките взаимоотношения;
 - коментира образната система в лирическа творба, нейния емоционален и идеен свят;
 - описва обстановка, природна картина, постъпки на герои, хора и взаимоотношенията между тях;
 - разсъждава устно по литературен и житейски проблем, като уместно използва етичните понятия;
 - преразказва текст.
- Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като:*
- проявява личностна цялостност и достойнство;
 - отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
 - демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
 - демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
 - проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Български пословици и поговорки; Българска легенда *Крали Марко*; Ив. Вазов, *Де е България?* Петър Бурлак-Вълканов, *България – моя втора майка*; Н. Стоянов, *Нашият химн*; Ив. Вазов, *Отечество любезно*; Н. Стоянов, *Буджашкото море*; И. Вълков, *Буджашките славеи*; М. Бъчваров, *Утро над родното село*; В. Романчук, *У дома*; Г. Барбаров, *Завръщане*; Т. Стоянов, *Когато тъмносиньото небе...*
- 2. Детство и семейство:** Български народни приказки *Неволята*; *Чисти дрехи – сладко ядене*; Ив. Вазов, *Майка ми*; А. Константинов, *Пази, Боже, сляпо да прогледа*; Отделни текстове.
- 3. Благополучие, успех и кураж:** Елин Пелин, *На браздата*; Йордан Йовков, *Серафим*; Мишо Хаджийски, *Козя гайда*; Басни на Езоп, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски.
- 4. Игра и игри (танци):** Отделни текстове (от детска литература, детски разкази).

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В V КЛАС

Приказки: Тримата братя и златната ябълка; Онюч и змеят; Болен здрав носи; Неволята; Чисти дрехи – сладко ядене; Работата е друга. За самостоятелен прочит: Юнак Пръсля и златните ябълки, Двамата братя, Честният Пъкале, Мечката и лошата дума, Богатият и Хитър Петър.

Предания и легенди. Свети Георги и ламията; Крали Марко на Косово поле; Кралимаркови следи; Български пословици и поговорки; За самостоятелен прочит: Къде е Крали Марко и кога ще се върне.

Поучителни случки с животни, предмети и хора. **Езоп, Гарван и лисица; Петко Рачев Славейков, Орел, рак и щука; Стоян Михайловски, Паун и лястовичка, Секира и търнокол; Петко Люленов, Два славея; За самостоятелен прочит: Иван Крилов, Щиглец изгълб, Александър Дониц, Щиглецът и чучулигата, Стоян Михайловски, Бухал и светулка, Горделвата пеперуда. (банатска приказка).**

България в образи и картини. **Иван Вазов, Де е България, Майка ми, Апостолът в премеждие. Васил Левски в Драгалевския манастир (предание); Петър Бурлак-Вълканов, България – моя втора майка; Нико Стоянов, Нашият химн. За самостоятелен прочит: Иван Вазов, Отечество любезно, Розовата долина и Тунджа, Никола Фурнаджиев, Домът на Левски, Стоян Михайловски, Кирил и Методий.**

Човекът в света на доброто и злото. **Алеко Константинов, Пази боже, сляпо да прогледа; Елин Пелин, На браздата; Йордан Йовков, Серафим.** За самостоятелен прочит: Мишо Хаджийски, Козя гайда.

С Бесарабия в сърцето. **Нико Стоянов, Буджашкото море; Иван Вълков, Буджашките славеи; Михаил Бъчваров, Утро над родното село; За самостоятелен прочит: Василе Романчук, У дома, Георги Барбаров, Завръщане, Тодор Стоянов, Когато тъмносиньото небе...**

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Стихотворението „Де е България” от Иван Вазов;
- Една басня по избор;
- Едно стихотворение от бесарабски автор по избор.

VI клас

ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VI	<p>Звукове в българския език. Промени на гласните звукове в българския език. Промени на съгласните звукове в българския език. Струпване на съгласни звукове. Двойни съгласни.</p> <p>Текст. Научен текст. Научнопопулярен текст. Научнофантастичен текст. Научно описание и научно повествование. Разсъждение. Отговор на научен въпрос. Официално-делови текст. Как дв създаваме официално-делови текст.</p> <p>Изречението – градивна единица на текста. Еднородни части на простото изречение. Сложно съчинено изречение. Видове. Употреба на сложно съчинено изречение. Пунктуация. Сложно съставно изречение. Пряка реч. Авторова реч. Преразказ.</p> <p>Думата като назоваваща единица. Синоними и антоними. Контекстови синоними. Омоними. Устойчиви словосъчетания (фразеологизми).</p> <p>Производни и непроизводни думи. Сложни думи.</p> <p>Части на речта. Съществително име. Числително име. Прилагателно име. Възвратно лично и възвратно притежателно местоимение. Показателни местоимения. Въпросителн местоимения. Относителни местоимения. Местоимения като свързващи думи в текста. Глагол. Сегашно историческо време. Причастие. Видове причастия. Деепричастие. Частици и междуметия.</p> <p>От Българска народна поезия. Митически песни. Обредни песни. Коледарски песни; Лазарски песни; Трудови и битови песни. Юнашки песни. Хайдутшки песни. Исторически песни.</p> <p>От художествена литература: Хр. Ботев, Ив. Вазов, М. Бъчваров, Мавроди, П. Бурлак-Вълканов. Гласът на свободата. Поема. Балада. Стихотворение. Разказ. Роман.</p> <p>Вдъхновени от народната песен: Пенчо Славейков, Т. Танасова, А. Разцветников, Ал. Миланов.</p> <p>И смешно, и тъжно: Ал. Константинов, Е. Пелин. Хумор. Сатира.</p> <p>Ако можеха да говорят: Е. Станев, Й. Йовков, М. Садовяну. Разкази за животни.</p> <p>Междудисциплинарна дейност.</p>	<p>3</p> <p>8</p> <p>20</p> <p>6</p> <p>2</p> <p>27</p> <p>14</p> <p>9</p> <p>3</p> <p>3</p> <p>3</p> <p>4</p>

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
<p>1.1. Открива основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения.</p>	<p>Български народни песни-обща характеристика. <i>Струна невяста</i>. За самостоятелен прочит: <i>Слънчеви люлки и Драгана, Свети Никола и девет ламии, жениш ме, мамо, годиш ме</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да участва в празник, инсценировки и пр., в които „живеят“ българските традиции; - Да съпостави и коментира текст, традиции, празници, обичаи, ритуали и др. на другите етноси, показвайки уважение, разбирание и съпричастие;
<p>1.2. Обяснява ролята на народната песен в историческата съдба и в битата на българите.</p>	<p>Обредни песни. <i>Коледарски песни</i> <i>Лазарски песни</i> <i>Сватбени песни</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да покаже познание и съпричастие към индивидуалността на свой приятел или към характерните черти на „Другия“ етнос; - Да прояви толерантно отношение към „Другостта“, като изрази емоционално съпричастие и готовност за помощ и съдействие;
<p>1.3. Оценява мотивите в народните песни като свидетелство за устойчивите модели на българското.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да изрази искрено мнение относно своите представи за българското като родно; - Да участва в различни комуникативни ситуации. (разговор със съученика си по време на междучасието; с учителя по време на урока; в магазина; в библиотеката; и др.);
<p>1.4. Осъзнава ролята на народната песен за съхраняване на идентичността на българите в Молдова.</p>		
<p>1.5. Познава имената на известни български народни певци от България и Бесарабия.</p>		
<p>2.1. Включва се адекватно в диалога, като изразява мнението си и репликира уместно.</p>	<p>Пряка реч. Авторова реч. Преразказ.</p>	
<p>2.2. Уместно използва разликата между свидетелска и несвидетелска реч, като владее разнообразни средства за предаване на чужда реч.</p>	<p>Христо Ботев, <i>Хайдутти</i>, <i>Хаджи Димитър</i>, Иван Вазов, Из романа <i>Под игото</i> (<i>Гост, Радина вълнения</i>), <i>Иде ли?</i> Михаил Бъчваров, <i>Пееше мамо</i>. За самостоятелен прочит: <i>Мавроди</i>, <i>Христо Ботев</i>;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да прочете изразително авторската реч, ако е избрал да бъде четец и да изрази отношението на автора към героя; - Да участва в четене по роли на приказка, басня, разказ в диалогична форма; - Да участва в драматизацията и в сценичното представяне на художествения текст на изучавано фолклорно или литературно произведение;
<p>2.3. Задава въпроси и дава отговори по поставена от друг или по избрана от него тема.</p>		
<p>2.4. Използва правилно и уместно непряко и полупряко предаване на чужда реч в текстове, които създава.</p>	<p>Петър Бурлак-Вълканов, <i>Към Балкана</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да прави преценка на изпълнението на ролите от съучениците си; - Да преразказва устно достъпен художествен и нехудожествен текст;
<p>2.5. Умее да създава съдържателен свързан текст/преразказ.</p>		

<p>2.6. Уважава мнението на останалите участници в комуникативната ситуация.</p> <p>2.7. Усвоява дискурсът като речево поведение в комуникативния акт – размяна на информация.</p> <p>2.8. Обяснява начина на създаване и разпространяване на народната песен.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да разпознава графически пряка от непряка реч; - Да преразказва главното от съдържанието на повествователен художествен текст (приказка, разказ басня, откъс от повест или роман за деца, мит); - Да информира съучениците си за събитие от училищния живот;
<p>3.1. Използва уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видове и родови понятия, между причина и следствие на лексикално ниво.</p>	<p>Думата като назоваваща единица. Синоними и антоними. Контекстови синоними. Омоними.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да определя прякото и преносното значение на думата, като измисля/преписва изречения; - Да търси бързо и лесно думи във видовете речници в българския език;
<p>3.2. Спазва в речта си уместно словното богатство на езика: многозначни думи, синоними, антоними.</p>	<p>Устойчиви словосъчетания (фразеологизми). Производни и непроизводни думи. Сложни думи.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да открива в текста и интерпретира синоними, антоними, омоними; - Да разграничава синоними и антоними и да илюстрира с примери разликата в значението им;
<p>3.3. Използва уместно контекстови синоними и антоними; синонимни синтактични конструкции с цел поставяне на логически акценти.</p>	<p>Изречението – градивна единица на текста. Еднородни части на простото изречение.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да подбира синоними и антоними към предложни думи;
<p>3.4. Познава смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание.</p>	<p>Сложно съчинено изречение. Видове. Употреба на сложно съчинено изречение. Пунктуация. Сложно съставно изречение.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да ползва синонимен речник, като избира подходящ синоним от дадено синонимно гнездо в зависимост от комуникативната ситуация;
<p>3.5. Познава различни видове фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.</p>	<p>Българска народна поезия. Митически песни, обредни песни. Трудови и битови песни.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да тълкува значението на устойчивите изрази, като ги записва/запомня;
<p>3.6. Употребява в речта си думите в прякото и в преносното им значение в различен контекст.</p>	<p>Два са бора ред поредом расли У Недини слънце грее.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да възприема, вярно да определя и обяснява значението на думата;
<p>3.7. Познава синоними, антоними и омоними, като различава нюанси в лексикално значение.</p>	<p>За самостоятелен прочит: Похвалил се Димо, Мило ми, мамо, Драго ми, Байно ле Иване.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да участва в беседа за начина на създаване и разпространяване на народната песен;
<p>3.8. Самостоятелно обогатява речника си.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да чете и преразказва епическа народна песен или откъс от епическо авторско произведение; - Да назове чертите на героите и похватите за тяхното изграждане;

<p>3.9. Разпознава жанровата същност на народната песен.</p> <p>3.10. Ориентира се в тематичното многообразие на народните песни.</p> <p>3.11. Представя конкретнoисторическото ка-то основа на историческите народни песни.</p> <p>3.12. Назовава обичаите и обредите, които народните песни съпровождат.</p> <p>3.13. Изрежда имената на героите, възпети в народните песни.</p> <p>3.14. Коментира конкретнoисторическите и универсалните ценности, вложени в народните песни.</p> <p>3.15. Разкрива спецификата на историческото време, отразено в произведенията на изучаваните автори.</p> <p>3.16. Открива причинно-следствените връзки на основните моменти в епически художествен текст.</p> <p>3.17. Коментира поведението на героите и мотивите за него.</p> <p>3.18. Определя мястото на героите в системата от образи.</p> <p>3.19. Характеризира душевното състояние на героите и коментира обстоятелствата, които го пораждат.</p> <p>3.20. Интерпретира авторската позиция към изобразеното.</p>	<p>Юнашки песни. Крали Марко освобождава три синджира роби. За самостоятелен прочит: Разболял се Крали Марко. Хайдушки песни. Гората и Индже войвода. За самостоятелен прочит: Калинова майчица, Чавдар през гора вървеше, Хайдушка смърт. Исторически песни. Даваш ли, Даваш, Балканджи Йово. За самостоятелен прочит: Слушайте, мало, голямо. Алеко Константинов, Бай Ганьо пътува. Елин Пелин, Печена тиква. Емилиян Станев, Майчини тревоги. Йордан Йовков, По-малката сестра. За самостоятелен прочит: Михаил Садовяну, В Местекъней. Части на речта. Съществително име. Числително име. Прилагателно име. Възвратно лично и възвратно прително местоимение. Показателни, въпросителни, относителни местоимения. Местоимения като свързващи думи в текст. Глагол. Сегашно историческо време. Причастие. Видове. Деепричастие. Частистици и междуметия.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да обяснява описателно, със синоними непознати думи в контекста на изучаваното литературно произведение; - Да работи с фразеологичен речник, за да мотивира правилната употреба на фразеологизмите в свой или чужд текст; - Да чете на глас текст (художествен, научно-популярен) с адекватна интонация и темпо, правилно поставя паузите и ударенията и доказва, че е разбрал основния смисъл на прочетеното; - Да определи жанра и вида на народната песен; жанра на авторска творба; - Да разкаже за обичаите и обредите на българите от личен опит, по прочетена книга или по разказ на възрастните; - Да сравни народна песен и авторско произведение и да посочи елементите, които ги сближават; - Да определи мотивите в авторските творби, интерпретиращи идеята за българската свобода; - Да открие и посочи белезите на историческото време в епическите народни песни и в авторските произведения; - Да коментира героите, изразявайки позиция спрямо тяхното поведение; - Да назове чертите на героите и похватите за тяхното изграждане; - Да обяснява връзката между характеристиките на героите и основния смисъл на творбата; - Да работи с текста на художественото произведение, откривайки изразните средства и коментирайки тяхната роля;
--	---	--

<p>4.1. Познава и използва в речта си в определен обем синтактичните ресурси на езика.</p> <p>4.2. Умее да употребява различни по цел на изказване изречения в зависимост от комуникативната цел.</p> <p>4.3. Използва различни начини за свързване на простите изречения в сложно изречение в зависимост от комуникативната ситуация.</p> <p>4.4. Използва уместно в текст различни видове сложни съчинени изречения.</p> <p>4.5. Прилага уместно пунктуационните правила, свързани с особеностите на сложното съчинено изречение.</p> <p>4.6. Правилно оформя пунктуационно и използва уместно сложни съчинени изречения в текст, който създава.</p> <p>4.7. Знае и служи с основните езикови единици в съответствие с комуникативната ситуация/звук, дума, изречение, текст.</p> <p>4.8. Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика.</p> <p>4.9. Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.</p> <p>4.10. Разпознава изменяемите части на речта.</p> <p>4.11. Формира правописни навици по отношение на думите с проверяем правопис и на често употребявани думи с непроверяем правопис.</p>	<p>Звукове в българския език. Промени на гласните звукове в българския език. Промени на съгласните звукове в българския език. Струпване на съгласни звукове. Двойни съгласни</p> <p>Текст.</p> <p>Научен текст. Научнопопулярен текст. Научнофантастичен текст.</p> <p>Научно описание и научно повествование, разсъждение.</p> <p>Отговор на научен въпрос.</p> <p>Как да създаваме официално-делови текст.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да изразява емоционално отношение към герои и ситуации в литературната творба; - Да участва в беседа по съдържанието на литературна творба; - Да наблюдава предмети, явления и процеси в естествени условия и прави различни описания, като използват изразите; възможности на имена, местоимения, глагола, причастие и деепричастие; - Да слуша и коментира автентични звукозаписи на реч от различни комуникативни ситуации в родния край; - Да прави проверка на правописа на думи (съществителни, прилагателни, числителни имена, глаголи, лични местоимения, наречия) в правописен речник на българския книжовен език; - Да използва числови данни от енциклопедии или учебници за съставяне на изречения и кратки текстове; - Да създава и редактира пунктуацията в собствен и чужд текст; - Да съчини изречения, като използва определени езикови конструкции; - Да разшири изречението, като добави еднородни части; - Да образува сложни изречения от дадени прости; - Да употреби различни видове съюзи при свързване на простите изречения в сложно; - Да редактира пунктуацията в собствен или чужд текст;
--	--	---

<p>4.12. Създава писмен текст – описание, спазвайки характеристиките на вида текст.</p> <p>4.13. Създава писмен текст – повествование, спазвайки характеристиките на вида текст.</p> <p>4.14. Създава писмен текст – разсъждение спазвайки характеристиките на вида текст.</p> <p>4.15. Разпознава характерните особености на научнопопулярен текст на емпирично равнище.</p> <p>4.16. Построява логически съчинението, като използва езикови средства, подходящи за целите на общуването, и като спазва изучените книжовни езикови правила.</p>	<p>Вдъхновени от народната песен. Пенчо Славейков, Луд гидия. Таня Танасова, Селска музика. За самостоятелен прочит: Асен Разцветников, Събуди се ясно слънце, Александър Миланов, <i>Магия</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да употребява в речта си различни изучени части на речта в съответна необходимостта; ма; - Да съгласува правилно частите на речта в изречението; - Да разпознава в практически план повествование, описание и разсъждение (научно описание, повествование, разсъждение; художествено описание, повествование, разсъждение; разговорно описание, повествование, разсъждение); - Да търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст (научен, официално-делови) и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи;
<p>5.1. Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.</p> <p>5.2. Назовава автори и произведения, интерпретиращи мотиви от народното творчество.</p> <p>5.3. Коментира значението на народната песен за художествените постижения в индивидуалното творчество.</p> <p>5.4. Съпоставя народните празници, обреди и обичаи на българите и на другите етноси, живеещи в Молдова и интерпретира близки мотиви в народното им творчество.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Да чете подборно епизоди от повествованието за случката, на портретно описание и пейзаж, на авторски разсъждения и оценки за случката и героите в литературното произведение; - Да преразкаже епизодите от епическа творба в тяхната последователност; - Да съставя план на текст (свой и чужд); - Да преразказва устно случка; - Да разказва и слуша в малки групи (всеки ученик) разказ по преживяно и по въображение; - Да предава прочетена история от художествен текст и може да я коментира; - Да използва в собствения текст елементи на описание, повествование, разсъждение в съответствие с темата; - Да напише съчинение, спазвайки характеристиките на видовете текст;

		<ul style="list-style-type: none"> - Да обрисова с думи картини от художествен текст; - Да съставя текст към картинка; - Да обрисова с думи описанието на портрет на герой, пейзаж и обстановка, в която се развива действието; - Да чете съчинението си изразително в клас, като поставя акценти, прави паузи, съобразява силата на гласа си, с обстановката; - Да възпроизвежда научнопопулярен текст, като се придържа към фактите в него; - Да се придържа към темата на научнопопулярния текст, когато го коментира и участва в дискусия във връзка с него; - Да преразказва кратко и подробно научно повествование (биография); - Да напиева и редактира обява за конкурс; - Да съставя писмен текст разсъждение; - Да разказва чута или прочетена история от научнопопулярен текст (енциклопедия); - Да чете и пише поздравителни картички и покани; - Да представи пред класа (съучениците) кратък текст за покана; - Да анализира и коментира типовете грешки в ученически текстове; - Да одобрява, изправя и представя кратък устен сценарий (епизод) за празник, инсценировка и пр., в които показва овладяването на съвременния книжовен български език; - Да сподели лични наблюдения относно ролята на народните песни в живота на българите;
--	--	--

- Да съпостави и открие общото и различното в близки по сюжет и мотиви народни песни на етносите, живеещи в Молдова;
 - Да разкаже за обичаите и обредите на българите от личен опит, по прочетена книга или по разказ на възрастните;
 - Да сравни народна песен и авторско произведение и да посочи елементите, които ги сближават;
 - Да открие и посочи белезите на историческото време в епическите народни песни и в авторските произведения;
 - Да изрази мнение относно качествата на героите, коментирайки тяхната общозначимост.
- Продукти:**
- устен и писмен преразказ на текст;
 - устен и писмен отговор на литературен въпрос;
 - устна и писмена характеристика на душевното състояние на героите и коментар за обстоятелствата, които го пораждат;
 - устен и писмен коментар на поведението на героите и мотивите им;
 - драматизации на народните обичаи;
 - съчинение към картинка;
 - диктовка;
 - написан текст описание;
 - написан текст повествование;
 - написан текст разсъждение;
 - молба, обявление, кратък текст-покана за празненство.

В края на VI клас ученикът може да:

- работи с текст: определя темата, основната мисъл, открива необходимата информация;
- създава текст описание, повествование, разсъждение по зададена тема;
- изгражда елементарни официално-делови текстове;
- поставя правилно пунктуацията в простото и сложното изречение;
- обяснява ролята на народната песен в историческата съдба и в бита на българите;
- оценява мотивите в народните песни като свидетелство за устойчивите модели на българското;
- изрежда изконните български нравствени ценности;
- открива близки мотиви в народното творчество на етносите, живеещи в Молдова;
- разсъждава за нравствените категории добро и зло, като съпоставя произведения от народното и личното творчество.

Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като:

- проявява личностна цялостност и достоинство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Хр. Ботев, *Родина*; Т. Танасова, *Селска музика*; *Историческа песен, Даваш ли, даваш*, Балканджи Йово; *Отделни текстове*.
- 2. Човек, природа и вселена:** Й. Йовков, *По-малката сестра*; Хр. Ботев, *Хаджи Димитър*; Е. Станев, *Майчини тревоги*; Пенчо Славейков, *Луд гидия*; *Хайдушка песен Гората и Индже войвода*.
- 3. Щастие и тъга (смешно и тъжно):** Хр. Ботев, *Хайдуту*; Ив. Вазов, *Иде ли?* А. Константинов, *Бай Ганьо пътува*; Е. Пелин, *Печена тиква*; *Отделни текстове*.
- 4. Традициите на моя народ:** Митически песни, *Струна невяста*; *Коледарски песни, Лазарски песни, Сватбени песни*; *Откъс от „Снаха“* на Георги Караславов; М. Хаджийски, *Кумови гости*; М. Хаджийски, *Коледа в Таврия*.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VI КЛАС

Български народни песни. Митически песни. Струна невяста; За самостоятелен прочит: Слънчеви люлки и Драгана, Свети Никола и девет ламы, жениш ме, мамо, годиш ме.

Обредни песни. Коледарски песни; Лазарски песни; Сватбени песни.

Трудови и битови песни. Два са бора ред поредом расли; У Недини слънце грее; За самостоятелен прочит: Похвалил се Димо, Мило ми, мамо, драго ми, Байно ле Иване.

Юнашки песни. Крали Марко освобождава три синджира роби; За самостоятелен прочит: Разболял се Крали Марко.

Хайдушки песни. Гората и Индже войвода; За самостоятелен прочит: Калинова майчица, Чавдар през гора вървеше, Хайдушка смърт.

Исторически песни. Даваш ли, даваш, Балканджи Йово; За самостоятелен прочит: Слушайте, мало, голямо.

Художествена литература. Гласът на свободата. Христо Ботев, Хайдутти, Хаджи Димитър; Иван Вазов, Из романа Под игото (Гост, Радини вълнения), Иде ли? Михаил Бъчваров, Пееше мама; За самостоятелен прочит: Мавроди, Христо Ботев; Вазов, Петър Бурлак-Вълканов, Към Балкана.

Вдъхновени от народната песен. Пенчо Славейков, Луд гидия, Таня Танасова, Селска музика; За самостоятелен прочит: Асен Разцветников, Събуди се ясно слънце, Александър Миланов. Магия.

И смешно, и тъжно. Алеко Константинов, Бай Ганьо пътува; Елин Пелин, Печена тиква.

Ако можеха да говорят. Емилиян Станев, Майчини тревоги; Йордан Йовков, По-малката сестра; За самостоятелен прочит: Михаил Садовяну, В Местекъней.

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Обредна песен по избор;
- Даваш ли, даваш, балканджи Йово;
- Таня Танасова, Селска музика.

VII клас

ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VII	<p>Книжовният език. Правоговор и правопис. Официално и неофициално речево общуване. Речев етикет при официално общуване. Видове текст според сферите на общуване. Художествен текст. Контекст. Преразказ на художествен текст. Художествено съчинение. Видове редакци на текст. Публицистичен текст. Видове публицистичен текст. Публицистично съчинение.</p> <p>Изречение. Видове изречения по цел на общуване. Подчинителна и съчинителна връзка в изречението. Сказуемно определение. Съставно сказуемо. Непълни изречения. Безподложни и безглаголни изречения. Обособени части на изречението. Вметнати думи и изрази. Видове сложни изречения. Сложно съставно изречение. Видове подчинени изречения. Пунктуация и интонация в сложното съставно изречение. Сложно смесено изречение.</p> <p>Лексика. Лексикално и граматично значение. Немегафорична и метафорична употреба на думата в текста. Експресивна лексика в художествен и публицистичен текст. Многозначна дума. Речников състав на българския език. Домашни и чужди думи. Международна лексика. Диалектна и книжовна реч. Фразеологичните изрази в художествен и публицистичен текст.</p> <p>Дума като част на речта. Местоимението като част на речта. Неопределителни местоимения. Отрицателни местоимения. Обобщителни местоимения. Глагол. Вид на глагола. Образуване на глаголи от несвършен и свършен вид. Глаголно време. Прости и сложни глаголни времена. Бъдеще време. Морфеман състав на думата. определено време. Минало предварително време. Бъдеще време в минало. Морфеман състав на думата.</p> <p>За Българското възраждане – обзор. Исторически период. Литературен период. Историческа съдба на народа. <i>От авторска възрожденска литература: П. Хилендарски, Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев.</i> Лирически герой. Лирически говорител. Изповед.</p> <p>За българската литература след Освобождението – обзор. Тема. Идея. Сюжет. Композиция. Поема. Ода.пейзаж в лирическо и епическо произведение. <i>От авторска следосвобожденска литература: Ив. Вазов, А. Константинов, П. Яворов, Е. Пелин, Хр. Смирненски, Й. Йовков, Ел. Багряна, Н. Вапцаров.</i> Композиционни особености на лироепическа и лирическа творба.</p> <p>За съвременна българска литература. <i>От авторска съвременна литература: Й. Радичков, П. Дубарова.</i> Тропи и фигури. <i>От бесарабска авторска литература: М. Бъчваров, Н. Стоянов.</i> Художествен детайл.</p> <p>Междудисциплинарна дейност.</p>	<p>8</p> <p>30</p> <p>9</p> <p>17</p> <p>10</p> <p>20</p> <p>4</p> <p>4</p>

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
<p>1.1. Демонстрира разбиране на водещите възрожденски идеи в българското общество през Възраждането в литературата.</p> <p>1.2. Осмисля епическите образи, изграждащи представа за следосвободенските процеси в българското общество.</p> <p>1.3. Разбира основните ценности на родовия свят, осъзнава общото и устойчивото в моралните ценности на рода независимо от промените в социалното и битовото устройство на живота.</p> <p>2.1. Уместно използва изразните възможности на думите в речевата практика.</p> <p>2.2. Усъвършенства собствената си реч и отстранява диалектните форми, като намира съответните синонимни книжовни варианти.</p> <p>2.3. Участва в диалог върху сюжета и героите на самостоятелно прочетено произведение.</p> <p>2.4. Анализира образа на просвободенския българин във Вазовите творби.</p>	<p>Паисий Хилендарски, История славянобългарская</p> <p>Добри Чинтулов, Вятър ечи, Балкан стене, Стани, стани, юнак балкански</p> <p>Стара майка се прощава със сина си.</p> <p>Петко Рачов Славейков, Туй място, Татковина</p> <p>Любен Каравелов, Хубава си, моя горо.</p> <p>Христо Ботев, На прощаване, Обесването на Васил Левски.</p> <p>Диалектна и книжовна реч. Правоговор и правопис.</p> <p>Официално и неофициално речево общуване.</p> <p>Речев етикет при официално общуване.</p> <p>Иван Вазов, Из Под игото (Представлението),</p> <p>Една българка, Опълченците на Шипка, Българският език.</p> <p>Лексика.</p> <p>Лексикално и граматично значение на думата.</p> <p>Неметафорична и метафорична употреба на думата в текста.</p> <p>Експресивна лексика в художествен и публицистичен текст.</p> <p>Многозначна дума.</p> <p>Речников състав на българския език. Домашни и чужди думи. Международна лексика.</p> <p>Фразеологичните изрази в художествен и публицистичен текст.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да четете литературните творби и да вниква в лексикалното значение на думите – в тажната пряка и преносна употреба; - Да изброи произведения, в които е изграден моделът на българското от различни времена; - Да открие и обясни контекстовото значение на тропите и фигурите; - Да участва в извънкласна дейност, свързана с юбилейни дати от историята и литературата; - Да търкува литературен текст, в който намират отражение възрожденски идеи; - Да посочи най-важните събития от Възраждането; - Да изследва стилистичния ефект от употребата на диалектни думи в различни типове текстове; - Да четете диалози със определяне на ситуацията на общуване: официално/неофициално; - Да представя себе си и друг човек според правилата на речевия етикет; - Да изказва поздравление, като се съобразява с правоговорните норми и ситуацията на общуване; - Да използва някои универсални стереотипи, характерни при общуване на гости, в магазин, в аптека, в болнично заведение, в транспортно средство и пр.; - Да слуша и предава информация на съучениците си, получена от различни информационни източници: радио, телевизия, кино, интернет и др.; - Да коментира мястото на епизоди с оглед на композиционните и идейните особености на творбата; - Да отговаря на въпроси, свързани с историческото време и с художественото време на творбата;

<p>2.5. Обяснява връзката между обществените настроения през Възраждането и литературата.</p> <p>2.6. Определя времето и мястото на действието в епическо произведение.</p> <p>2.7. Коментира валидността на моралните принципи при разглеждане на художествени творби.</p> <p>2.8. Използва информацията за решаване на определени комуникативни задачи.</p> <p>2.9. Тълкува употребата на експресивна лексика в художествен и в медиен текст.</p> <p>2.10. Разбира значението на думи, свързани с обществения, икономическия и културния живот и ги използват уместно.</p> <p>2.11. Осмислят думите като речникови единици, правилно и целесъобразно използват многозначните думи, основното и преносното значение на думите в текста.</p> <p>2.12. Употребя уместно диалектна си реч.</p> <p>2.13. Различав книжовна и книжовна реч на лексикално ниво.</p>	<p>Алеко Константинов, Бай Ганьо у Иречек. Пейо Яворов, Заточеници. Видове текст според сферите на общуване. Художествен текст. Контекст. Преразказ на художествен текст. Публицистичен текст. Видове публицистичен текст. Елин Пелин, По жътва, Ангелинка. Христо Смирненски, Братчетата на Гаврош, Босоногите деца. Видове изречения по цел на общуване. Подчинителна и съчинителна връзка в изречението. Сказуемно определение. Съставно сказуемо. Непълни изречения. Безподложни и безглаголни изречения. Обособени части на изречението. Вметнати думи и изрази. Видове сложни изречения. Сложно съставно изречение. Видове подчинени изречения. Пунктуация и интонация в сложното съставно изречение. Сложно смесено изречение. Йордан Йовков, По жицата. Дума като част на речта. Местоимението като част на речта. Неопределителни местоимения. Отрицателни местоимения. Обобщителни местоимения.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да изпълнява изразително лирическа творба, докато казвайки дълбочината на възприемането ѝ; - Да защити в реферат своя позиция по общозначим проблем; - Да участва с конкретна задача в работата на група по време на урока; - Да прави справка за значението на дадена дума в Тълковен речник на българския книжовен език; - Да опознава международни думи (срещащи се в руски, румънски и чуждезик) и да разбира значението им; - Да разбира метафоричното значение на думата в текста; - Да определя неуместна и уместна употреба на думата според сферата на общуването; - Да промени в изречението някои граматически показатели на посочените думи; - Да използва думи с лексикално значение в съответствие с темата на текста; - Да пише съчинение с използване на метафори като изразително средство; - Да открива български думи като синоними на заетите думи; - Да коментира специфичното на авторския стил; - Да докаже разбиране на идейно-емоционалния свят на лирическа творба чрез изразителното ѝ изпълнение. - Да планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. - Да прави устен преразказ на текст, като предава накратко и последователно съдържанието му; - Да изпълнява ролята на читател в сферата на масовата комуникация;
---	---	---

<p>2.14. Владее формулите за вежливост, използва формите за учтивост, служи си със средствата на речевия етикет.</p> <p>3.1. Оценява личността на Паисий като първи възрожденец и възрожденските идеи, вложени в Предисловието на Историята.</p> <p>3.2. Осъзнава Вазовото отношение към българския език от еднотоименното стихотворение като висш израз на родолюбие.</p> <p>3.3. Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста.</p> <p>3.4. Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на публицистичния стил, като търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове.</p> <p>3.5. Възприема и извлича конкретна информация от художествен и от нехудожествен текст.</p>	<p>Елисавета Багряна, Моята песен. Никола Вапцаров, Пролет моя, моя бяла пролет. Глагол. Вид на глагола. Образуване на глаголи от несвършен и свършен вид. Глаголно време. Прости и сложни глаголни времена. Бъдеще време. Образуване. Минало неопределено време. Минало предварително време. Бъдеще време в минало. Морфемен състав на думата.</p> <p>Йордан Радичков, Марчо.</p> <p>Художествено съчинение. Публицистично съчинение. Видове редакции на текст.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да подбира материали от периодичния печат за актуално събитие; - Да съставя новинарска емисия (радиопредаване/ТВ-предаване/интернет-новина и др.); - Да формулира мнение за прочетена книга, актуално събитие и пр.; - Да подбира аргументи; - Да чете по роли епически произведения; - Да съпоставя моменти от биографията на автора с изобразеното в творбата; - Да чете и коментира изказвания за автора и произведенията на негови съвременници и на съвременни литературни историци и критици; - Да определя вида на изречението по цел на общуване; - Да открива начин на свързването на частите в сложното изречение; - Да определя частите на простото изречение; - Да определя вида на подчиненото изречение в съответствие с ролята му спрямо главното; - Да знае правилата за пунктуацията в сложното изречение; - Да определя синтактичната роля на думата в простото изречение; - Да съставя изречения, като употреби различни начини на свързване в сложни съчинени и сложни съставни изречения; - Да съчини текст, като употреби в изреченията в ролята на сказуемо дадени думи и изрази; - Да запише диалог, като използва непълни изречения;
---	--	--

<p>3.6. Прави връзка между информацията, съдържаша се в текста и предишния опит и знания.</p> <p>3.7. Схваща идеите на автора, които не са изказани директно; разбиране на подтекста.</p> <p>4.1.1. Назовава основните черти на Българското възраждане.</p> <p>4.2. Описва героичното в проявяванията на българина-опълченец.</p> <p>4.3. Описва възрожденския образ на родното, българското в поетическите възрожденски творби.</p> <p>4.4. Разсъждава устно върху разнообразието на лирическото преживяване в поезията от Освобождението до Втората световна война.</p> <p>4.5. Създава устен и писмен отговор на литературен въпрос.</p> <p>4.6. Разпознава, правилно образува и използва съставно сказуемо в речевата практика.</p> <p>4.7. Познава синонимни варианти на обособените части, като правилно и целесъобразно ги използва в речевата практика.</p>	<p>Михаил Бъчваров, Предание. Петя Дубарова, Слънцето златно. Нико Стоянов, Майчина поръка.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да опише природно явление, като използва безподложни и безглаголни изречения; - Да съставя прости и сложни изречения по схеми; - Да съпоставя художествени илюстрации и литературно произведение; - Да отговаря на въпроси, свързани със сюжета и композицията на епическа творба; - Да прави проверка на правописа на думи (съществителни, прилагателни, числителни имена, глаголи, лични местоимения, наречия) в правописен речник на българския книжовен език; - Да правят самооценка на правоговора си и взаимно да се оценяват; - Да използва ученически текстове, за да редактира грешки, свързани със съгласуването, членуването и правописните особености на местоименията; - Да отговаря на репродуктивни и проблемни въпроси; - Да представи словесна карта на върху природен пейзаж, нарисуван от автора; - Да създава свои повествователни текстове и коментира употребата на различни глаголни времена; - Да редактира грешки в ученически текстове, свързани с неправилно използване на изучените прости и сложни глаголни времена; - Да работи със записи на разговорна реч, като наблюдават употребата на времената и наклоненията; - Да редактират и оценяват при работа в екип собствени съчинения с оглед на уместната употреба на глаголните видове в различни глаголни времена, на наклоненията и преизказните глаголни форми; - Да работи в екип, като оценява ученически съчинения с оглед на спазването на лексикалните и граматичните норми на българския език.
--	---	---

<p>4.8. Уместно използва сложни съставни изречения в речевата практика, като използва различни подчинителни връзки в сложното съставно изречение според целта на общуване.</p> <p>4.9. Коментира основните особености на българската литература след Освобождението.</p> <p>4.10. Разпознава относителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение и използва правилно формите му.</p> <p>4.11. Уместно употребява форми за минало неопределено време и за минало предрително време за бъдеще време в миналото с въобразно ситуацията на общуване.</p> <p>4.12. Изразява вероятни действия/условие, предположение, хипотеза/и владее с начините за изразяване на реално и нереално действие.</p> <p>4.13. Познава системата на голните времена и владее с уменията за съвместната им употреба в различни текстове за предаване на съобщение или чувства информация.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да използва словообразователни и формообразователни морфеми, като променя лексикалното и граматическо значение на дадена дума; - Да открие и опише основните поведенчески черти на животно като член на семейството; - Да работи върху варианти за чернова и белова на собственото си съчинение; - Да създава текст, в който тълкува, коментира, анализира същността на нравствен въпрос; - Да съставя план на текста; - Да построява логически съчинението, като използва езикови средства, подходящи за целите на общуването; - Да познава особеностите на публичното съчинение и формулира теза и се придържа към нея, като подбира и структурира аргументи от различни източници на информация; - Да оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит; - Да редактира свой текст, като го усъвършенства по отношение на съдържанието, точността на изказа и правописа, чрез различни видове редактиране; - Да съпостави авторовото послание с родителските пожелания чрез интервюиране; - Да подготви писмена работа върху творба, предназначена за самостоятелно четене. <p>Продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - съчинение с използване на метафори като изразително средство; - диалог с използване на непълни изречения; - съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение;
--	--

<p>4.14. Употребява уместно и правилно граматичните форми на изучените части на речта – различни видове местоимения, глагол, съчетание от глаголни времена.</p> <p>5.1. Познава и използва различни начини за редактиране на текст, за да постигне правилност и уместност на изказа.</p> <p>5.2. Задълбочава знанията си за лексикални и за граматични особености на книжовния български език.</p> <p>5.3. Съпоставя образите и идеите в произведенията на автори от България и Бесарабия със своите житейски наблюдения.</p> <p>5.4. Проявява способност да съпреживява, като възприема адекватно емоционалния свят на творбата.</p> <p>5.5. Проявява интерес към „българските времена” и тяхното пресъздаване в литературата.</p> <p>5.6. Проявява и пропагандира почит и уважение към българските личности – вживота и в литературата.</p> <p>5.7. Демонстрира уважение към литературното наследство на българите, създадено в България и Бесарабия.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - сбит и подробен преразказ на епически текст (писмено и устно); - адекватно ползване на различни писмени свидетелства, публикувани в учебник; - разбиране на основния смисъл на прочетената художествена творба; - обяснение на етическите отношения между героите според сюжетните ситуации на изучени литературни творби; - заемане на мястото си в диалог на литературна тема; - откриване на основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения; - обясняване на връзката между характера на героите и основния смисъл на творбата; - познаване на съдържанието на най-значимите творби на българската литература; - изразяване на емоционално-оценъчно отношение към герои и ситуации в литературната творба; - сравняване, установяване на сходство и различия между две художествени творби или техни елементи.
---	--

В края на VII клас ученикът може да:

- спазва правописните норми в собствения текст;
 - владее правилата за пунктуация в простото и сложното изречение;
 - редактира самостоятелно или с участие на учителя свой и чужд текст;
 - употребява уместно многозначни думи, синоними, антоними, устойчиви изрази;
 - покаже разбиране на водещите възрожденски идеи в българското общество през Възраждането и в литературата;
 - докаже разбиране на сюжетните и композиционните особености на епическа творба;
 - използва адекватно понятието лирически герой в различieto му от понятието лирически говорител;
 - съпостави и открие общото и различното у авторите, интерпретиращи близки теми;
 - привлече като илюстрация на разсъжденията си приведения, предназначени за извънкласно четене;
 - владее и прилага уменията си за устен и писмен отговор на литературен въпрос;
 - пише съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение;
 - преразказва сбито и подробно епически текст (писмено и устно).
- Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като изгради у себе си:*
- проявява личностна цялостност и достойнство;
 - отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
 - демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
 - демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
 - проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Паисий Хилендарски, *История славянобългарская*; Петко Рачов Славейков, *Татковина*, *Туй място*; Любен Каравелов, *Хубава си, моя горо*; Иван Вазов, *Българсият език*, *Опълченците на Шипка*; Пейо Яворов, *Заточеници*; Отделни текстове.
- 2. Училището – място за опознаване на света и себе си:** Петя Дубарова – *импресии*, *къси разказчета*; Спомени на български-те творци за детството си; Петко Рачов Славейков, *Даскалска поезия*; Отделни текстове.
- 3. За човешката съдба:** Иван Вазов, *Една българка*; Светослав Минков, *За добрините*; Йордан Йовков, *По жицата*; Христо Смирненски, *Босоногите деца*, *Братчетата на Гаврош*;
- 4. Добродетели и приятелство:** Йордан Радичков, *Марчо*; Елин Пелин, *Ангелинка*; Алеко Константинов, *Бай Ганьо у Иречек*; Христо Ботев, *писмо до Киро Толежков*, *Приятелят ми Левски*; Анекдоти и приказки за Хитър Петър и Настрадаин Ходжа; Отделни текстове (от детска литература, детски разкази)

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VII КЛАС

Паисий Хилендарски, История славянобългарская; Добри Чинтулов, Вятър ечи, Балкан стене, Стани, стани, юнак балкански Стара майка се прощава със сина си; Петко Рачов Славейков, Туй място, Татковина; Любен Каравелов, Хубава си, моя горо; Христо Ботев, Обесването на Васил Левски; За самостоятелен прочит: Христо Ботев, На прощаване, Симеон Янев, От върха на живота, Петко Славейков, Даскалска поезия

Иван Вазов, Из Под игото (Представлението), Една българка, Опълченците на Шипка, Българският език; Алеко Константинов, Бай Ганьо у Иречек; Пейо Яворов, Заточеници; Елин Пелин, По жътва, Ангелинка; Христо Смирненски, Братчетата на Гаврош, Босоногите деца; Йордан Йовков, По жицата; Елисавета Багряна, Моята песен; Никола Вапцаров, Пролет моя, моя бяла пролет; За самостоятелен прочит: Елисавета Багряна, Славослов, Никола Вапцаров, Пролет (Отвънка ухае на люляк...)

Йордан Радичков, Марчо; За самостоятелен прочит: Павел Вежинов, В един есенен ден по шосето
Михаил Бъчваров, Предание; Петя Дубарова, Слънцето златно; Нико Стоянов, Майчина поръка

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Едно стихотворение от Добри Чинтулов по избор,
- Стихотворението „Българският език“ от Иван Вазов (откъс),
- Христо Ботев, Обесването на Васил Левски.

VIII клас

ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VIII	<p>Текст. Признаци на текста. Общуване. Речева ситуация. Книжовен език. Същност и предназначение. Текст и стил. Разговорен стил. Научен стил. Официално-делови стил. Публицистичен стил. Художествен стил. Съчинение разсъждение. Ученическо есе.</p> <p>Изречение. Видове изречения по състав. Сложно смесено изречение. Строеж. Интонация, пунктуация. Употреба. Пряка и непряка реч. Начини на изразяване на чужда реч. Интонация. Пунктуация. Цитирание и цитат.</p> <p>Думата като езикова единица. Думата като знак. Етимологично значение на думата. Синонимия. Антонимия. Омонимия. Фразеология. Видове речници. Дума и контекст в художествен текст. Международна културна лексика. Обществено-политическа лексика. Емоционално-оценъчна и експресивна лексика.</p> <p>Дума като част на речта. Изменяеми и неизменяеми части на речта. Наречие. Правопис и употреба. Вид на глагола. Значение и употреба. Сложни глаголни времена. Залог на глагола. Наклонение на глагола. Изявително наклонение. Преизказно наклонение. Повелително наклонение. Условно наклонение.</p> <p>За Българското възраждане и българската литература преди Освобождението – обзор. От авторска възрожденска литература: П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев. Художествена истина и художествена измислица. Повест. Балада.</p> <p>За българската литература след Освобождението до Първа световна война. От авторска литература след Освобождението до Първа световна война.: Ив. Вазов, А. Константинов, Е. Пелин, Пенчо Славейков, П. Яворов.</p> <p>За българската литература между двете Световни войни. Хумор. Ирония. Сатира. Пътепис. Автори от Българската литература между двете Световни войни: Хр. Смирненски, Е. Багряна, Й. Йовков. Д. Талев. Символ.</p> <p>За съвременната литература. Автори от българската съвременна литература. А. Далчев, Б. Димитрова, Н. Хайтов.</p> <p>За литературата, създадена от българските преселници в Бесарабия. Автори от българската литература, създадена от българските преселници в Бесарабия и Таврия: М. Хаджийски, П. Бурлак-Вълканов, Н. Стоянов</p> <p>Междудисциплинарна дейност.</p>	<p>6</p> <p>8</p> <p>18</p> <p>10</p> <p>21</p> <p>10</p> <p>12</p> <p>5</p> <p>4</p> <p>4</p> <p>4</p> <p>4</p>

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
<p>1.1. Идентифицира основните черти на Българското възрождане като универсално културно явление.</p> <p>1.2. Възприема възрожденския образ на родното, българското в творбите от авторската Възрожденска литература.</p> <p>1.3. Изтъква епическите образи, изграждащи представа за следосъбожденските процеси в българското общество и за непереходността на нравственните ценности на българина.</p> <p>1.4. Осъзнава разнообразието на образите и мотивите в лирическото преживяване на любовта към Родината и прародината в произведенията на автори от България и Бесарабия.</p> <p>1.5. Изследва народопсихологията във Възрожденската литература като художествено отражение на българското отношение към света и човешките стойности.</p> <p>2.1. Определя същността и предназначението на книжовния език.</p> <p>2.2. Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.</p>	<p>Пряка и непряка реч. Начини на изразяване на чужда реч. Интонация. Пунктуация. Цитиране и цитат. Петко Рачов Славейков, Изворът на Белоногата. Текст. Признаци на текста. Общувание. Речева ситуация. Книжовен език. Същност и предназначение. Любен Каравелов, Из „Мамино-то детенце“ Христо Ботев, Майце си. Стил. Текст и стил. Разговорен стил. Научен стил. Официално-делови стил. Публицистичен стил. Художествен стил.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да чете изразително авторска реч пряка авторска характеристика на героите, разсъждения и оценки за случката и героите; - Да напише кратко съчинение с използване на цитат от други автори – художествени и учебни текстове; - Да се запознае с най-важните моменти от житейската и творческа биография на възрожденските автори; да комуантира фактите от биографията им в контекста на епохата и като поведението на българите; - Да търси и записва различни вярвания, предания и легенди, свързани с местни забележителности, предци, митологични герои и пр., народни песни, обичаи и обреди; - Да изпълнява ролеви игри, свързани с различни комуникативни ситуации; - Да участва в различни ситуации на общуване, като проявява усет за адекватно поведение; - Да усъвършенства уменията си за диалогично общуване, като обменя конкретна информация, обсъжда съвместна дейност, убеждава, изразява съмнение, молба, съжаление и пр.; - Да съпостави моменти от биографията на автора с изобразеното в творбата; - Да чете и коментира изказвания за автора и произведението на негови съвременници и на съвременни литературни критици; - Да изброи произведения, в които е изграден моделът на българското от различни времена; - Да открие и обясни контекстовото значение на тропите и фигурите;

<p>2.3. Изслушва събеседника си, като разбира темата на текста, с извличане съществената информация от него.</p> <p>2.4. Използва правилно и уместно цитиране, непряко и полупряко предаване на чужда реч в текстове, които създава.</p> <p>2.5. Разбира отношението между речево поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация.</p> <p>2.6. Наблюдава и коментира различни интонационни модели с оглед на ситуацията на общуване.</p> <p>2.7. Характеризира образите на анти-герои в българската възрожденска система координат.</p> <p>2.9. Формулира символното значение на художествените образи.</p>	<p>Александър Теодоров-Балан, Из ...За мене си. Иван Вазов, Из „Немили-недраги“, Из „Под игото“ (Зелената кесия). Думата като езикова единица. Думата като знак. Етимологично значение на думата. Синонимия. Антоними. Омоними. Фразеология. Видове речници.</p> <p>Алеко Константинов, Из „До Чикаго и назад“. Елин Пелин, Андрешко. Пенчо Славейков, Неразделни. Дума и контекст в художествен текст. Международна културна лексика. Обществено-политическа лексика. Емоционално-оценъчна. Експресивна лексика. Пейо Яворов, Май, Вълшебница. Христо Смирненски, Юноша.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача; - Да поддържа информация, изследва я и разсъждава по различни видове документи, свързани с политическата и икономическата „карта“ на света; - Да отговаря на репродуктивни и проблемни въпроси; - Да наблюдава родовите особености на конкретна творба; - Да съпоставя общи мотиви и теми в епически и лирически творби, за да открива различията и спецификата на авторския стил; - Да открива художествения детайл в епическа и лирическа творба като елемент от пейзажа, душевността на героите, портретното описание на героите; - Да съпоставя лирически текстове с мажорна и минорна емоционална доминанта, като обосновава емоционалното звучене чрез особеностите на лексиката и нейната изразително-изобразителна сила; - Да търкува литературен текст, в който намират отражение възрожденски идеи; - Да посочи най-важните събития от Възраждането; - Да постави вместо многоточието в текста един от предложените синоними; - Да разкаже за преживяното с неутрални думи, с употреба на емоционално-експресивна лексика; - Да определя значението на думата в определен контекст; - Да изразява устно мнение по въпроси от училищния живот; - Да прави самостоятелно справки в различни видове речници и коментира правоговора и правописа;
<p>3.1. Определя звуковата форма, лексикалното и граматическото значение на думата.</p> <p>3.2. Открива в текста синоними, антоними и фразеологизми и определя смисловата и художествената им роля в текста.</p> <p>3.3. Осъзнава многозначността на дума чрез употреба в различен контекст.</p>		

<p>3.4. Използва правилно определен кръг международна културна и обществено-политическа лексика.</p> <p>3.5. Разбира и ориентира се в комуникативната ситуация и участниците в нея.</p> <p>3.6. Класифицира и разграничава синоними, антоними, омоними, като илюстрира с примери различията в значението им.</p> <p>3.7. Определя разликата между хумора, сатирата и иронията.</p> <p>3.8. Назовава основните автори и произведения на българската литература след Освобождението до края на Първата световна война. Обяснява ролята им в историята и културата на българския народ.</p> <p>3.9. Познава идеолозите на българския модернизъм.</p> <p>3.10. Прави съотношение на историческото и художественото в творбите на Иван Вазов.</p> <p>3.11. Сравнява различните български модели поведение в чужбина от авторската литература след Освобождението до Първата световна война.</p> <p>3.12. Оценява текста от гледна точка на точност и ценност на информацията.</p>	<p>Дума като част на речта. Изменяеми и неизменяеми части на речта. Наречие. Правопис и употреба. Вид на глагола. Значение и употреба. Сложни глаголни времена. Елисавета Багряна, Потомка. Йордан Йовков, Другоселец. Залог на глагола. Наклонение на глагола. Изявително наклонение. Преизказно наклонение. Повелително наклонение. Условно наклонение. Димитър Талев, Златният ключ. Изречение.</p> <p>Видове изречения по състав. Сложно смесено изречение. Строеж. Интонация, пунктуация. Употреба.</p> <p>Атанас Далчев, Към родината. Блага Димитрова, Родина. <i>Curriculum vita –CV.</i> Съчинение разсъждение. Ученическо есе.</p>	<p>- Да открива връзките между:</p> <ul style="list-style-type: none"> - художествен детайл и социалната характеристика на образа; - художествен детайл и душевността на героя; - художествен детайл и авторското отношение; <p>- Да отговаря на въпроси, свързани със сюжета и композицията на епическа творба;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да коментира българските морални принципи; - Да усъвършенства текста с оглед на неговата свързаност, богатство и разнообразие на изказа; - Да прави справка за значението на дадена дума в Тълковен речник на българския книжовен език; - Да прави справка за значението на даден езиков или литературен термин (езикова категория, фигура на речта, жанр и пр.) в учебен енциклопедичен речник на термините по български език и литература; - Да привлече като илюстрация на разсъжденията си по-рано изучаваните произведения, а и предназначени за извънкласно четене; - Да прави проверка на правописа на думи (наречия, глаголи) в правописен речник на българския книжовен език; - Да употребява в речта си различни изучени части на речта в съответна необходима форма; - Да коментира в прочетените произведения нарушенията на ценностите на родовия свят и възстановяването им; - Да открива в литературни произведения образи на родното; - Да разпознава различните аспекти на образите на родното; - Да преразказва авторския повествователен текст, като изразява несвидетелско отношение към преразказването;
---	--	--

<p>3.13. Прилага усвоеното от текста ново знание в ежедневното или по отношение на ученето.</p> <p>4.1. Употребя грамотно изменяеми и неизменяеми части на речта.</p> <p>4.2. Познава и използва начините за свързване различни по състав изречения в зависимост от комуникативната ситуация.</p> <p>4.3. Употребява уместно сложните изречения, като демонстрира творческо отношение.</p> <p>4.4. Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика.</p> <p>4.5. Разпознава и правилно използва изразните възможности на видовете наклонения в текст според целта на общуване.</p> <p>4.6. Умее правилно съвместно да използва глаголни времена и наклонения в речевата практика.</p> <p>4.7. Използва уместно различни глаголни времена и глаголи от различен вид в текст.</p> <p>4.8. Разсъждава относно конфликта на Гергана и везира като сблъсък между културите и личните ценности системи.</p>	<p>Андрей Германов, Праскова пред дядовата къща в село Каваклий, Лозенградско. Таня Танасова Дюля. Мишо Хаджийски, Бежанци. Петър Бурлак-Вълканов, Моите бесарабски българи. Нико Стоянов, Моят род.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да коментира художественото и историческото и прототипните образи; - Да определи темата и идеята на изучаваните епически произведения; - Да използва модели, като свързва думите в простото изречение и уместно използва съчинителни и подчинителни връзки; - Да участва в конкурси, в учебна и извънучебна обстановка, чете и говори с подходяща интонация; - Да редактира пунктуационни грешки в автентични текстове; - Да конструира изречение, като използва различни словоредни варианти в зависимост от целта на изказването; - Да съставя от група прости изречения сложно смесено по дадени параметри; - Да докаже разбиране на сюжетните и композиционните особености на епическа творба; - Да съпостави общото и различното у авторите, интерпретиращи близки теми; - Да прави самооценка на правоговора си и взаимно се оценяват - Да напише своята автобиография (функционално писане) във форма на <i>survivalum vita</i> –CV и да я изпрати по електронната поща; - Да разсъждава и отговаря на въпрос, (функционално писане) свързан с житейски проблем; - Да планира съчинението си, като отчита развитието на случката във времето и пространството; - Да изгражда смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на есето, като оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит;
--	--	---

<p>4.9. Пише текст относно проблема за „високата цел и недостойните средства“ в посланията на възрожденските автори.</p> <p>4.10. Описва особеностите на художествения свят, създаван от творбата (историческа епоха, обществена и нравствена проблематика, основен конфликт, бит, характерни герои, авторски внушения за разрешаване на различни хуманитарни проблеми).</p> <p>5.1. Създава текст, в който тълкува, коментира, анализира същността на нравствен въпрос, като аргументира собствена позиция във връзка с проблема.</p> <p>5.2. Прави сравнение между общуване по електронен път и общуване в други комуникативни ситуации.</p> <p>5.3. Маркира имената и делата на българските възрожденци-будители: свещеници, писатели, учители, художници, и обществени дейци.</p> <p>5.4. Обосновава нравствени оценки за събития и герои от изучени художествени творби и мотивира своя ценностен избор.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Коментира организацията и основните ценности в етническата общност въз основа на изучени произведения и ги съпоставя с личния и обществения си опит; - Да преразказва сбито и подробно епически текст (писмено и устно); - Да пише съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение. <p>Продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Curriculum vita –CV; - съчинение разсъждение върху текст от художествена литература; - ученическо есе; - съчинение разсъждение на свободна тема/ житейски пролем; - устен обяснителен текст монолог за условия характер на художественото произведение, на неговите субекти, на персонажната система, на изобразения в творбата художествен свят и на художествената образност; - трайно свързване на името на автора със заглавията на неговите творби; - мотивирани индивидуални читателски предпочитания; - самостоятелен подбор на четива и използване на популярни информационни източници за книжовна продукция; - разкриване в анализ художествения смисъл на изучавано произведение.
---	--	--

В края на VIII клас ученикът може да:

- използва някои от признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил при създаване на собствен текст;
- поставя вярно пунктуация в сложните изречения, при пряката реч, при цитиране;
- служи си различни видове речници;
- пише собствени текстове, като редактира и отстранява грешки;
- оценява чужди и собствени съчинения с оглед на уместната употреба на глаголните видове в различни глаголни времена, на наклоненията и преизказните глаголни форми;
- интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес;
- интерпретира художественото и историческото в творчеството на Иван Вазов;
- извлича информацията от художествените текстове за начина на живот и нравствените ценности през Възраждането на българите от различни социални групи;
- владее и прилага уменията си за устен и писмен отговор на литературен въпрос.
Демонстрирайки ценността отношение към езика и литературата, като изгради у себе си:
- проявява личностна цялостност и достойнство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

1. **Родина и роден език:** Нико Стоянов, *Моят род*; Петко Рачов Славейков, *Изворът на белоногата*; Атанас Далчев, *Към родината*; Блага Димитрова, *Родина*; Петър Бурлак-Вълканов, *Моите бесарабски българи*; *Отделни текстове*.
2. **Действителност и мечта:** Иван Вазов, *Немили-недраги*; *Отделни текстове*.
3. **Аз и обществото:** Алеко Константинов, *До Чикаго и назад*; Йордан Йовков *Другоселец*; Димитър Талев, *Златният ключ*; Елин Пелин, *Андрешко*; *Отделни текстове*.
4. **Време и история:** Елисавета Багряна *Потомка*; Мишо Хаджийски, *Бежанци*; *Отделни текстове*.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VIII КЛАС

Петко Рачов Славейков, *Изворът на Белоногата*.

Любен Каравелов, *Из „Маминото детенце“*.

Христо Ботев, *Майце си*; *За самостоятелен прочит: Христо Ботев, Патриот*.

Александър Теодоров-Балан, *Из ...За мене си*; *Иван Вазов, Из „Немили-недраги“*, *Из „Под игото“* (Зелената кесия); **Алеко Константинов**, *Из „До Чикаго и назад“*; **Елин Пелин**, *Андрешко*; **Пенчо Славейков**, *Неразделни*; **Пейо Яворов**, *Май*, *Вълшебница*; **Христо Смирненски**, *Юноша*; *За самостоятелен прочит: Христо Смирненски, Към висини*.

Елисавета Багряна, *Потомка*; **Йордан Йовков**, *Другоселец*; **Димитър Талев**, *Златният ключ*.

Атанас Далчев, *Към родината*; **Блага Димитрова**, *Родина*; **Андрей Германов**, *Праскова пред дядовата къща в село Каваклий*, *Лозенградско*; *За самостоятелен прочит: Николай Хайтов, Ваню прави дувар*.

Мишо Хаджийски, *Бежанци*; **Петър Бурлак-Вълканов**, *Моите бесарабски българи*; **Нико Стоянов**, *Моят род*; *За самостоятелен прочит: Петър Бурлак-Вълканов, Славослов на Андрей Германов*.

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Едно стихотворение от П. Яворов (по избор),
- Атанас Далчев „Родината“,
- Нико Стоянов „Моят род“

IX КЛАС			
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО			
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ	
IX	Български книжовен език. Усна и писмена книжовна реч. Разговорна реч. Некнижовна реч. Диалекти. Стил. Официално-делов стил – видове текст (жанрове). Научен стил. Публицистичен стил.	6	
	Видове текст в различни стилове. Текст описание в различни стилове. Текст повествование в различни стилове. Текст разсъждение в различни стилове. Редактиране на различни видове текст.	8	
	Изисквания към качествата на речта. Правопис и правоговор на гласните в българската реч. Правопис и правоговор на съгласните в българската реч. Точност и яснота на речта. Стегнатост и благозвучие. Подбор на изразните средства с оглед на адресата. Редактиране на собствено съчинение разсъждение.	20	
	Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Идеята за свободата в народното и лично творчество на българите</i> . Анализ на изучените народни песни и предания по избор на преподавателя. Нови творби по темата. Анализ на биографични текстовеи спомени за българските писатели по избор на преподавателя.	20	
	Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Многообразието в проявлениетана българската душевност във фолклора и в художествената литература</i> . Анализ на народни приказки, пословици и поговорки по избор на преподавателя. Нови творби по темата: Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Историческият опит на българина в досега му с другостта като обект на литературата. (анекдоти и приказки с герои Хитър Петър и Настрадайн Ходжа, образът на врага в народното творчество и в художествената литература, образите на европееца и американеца в художествената литература). Нови творби по темата.	14	
	Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Образът на българското като родно във фолклора и в художествената литература</i> . Познаване на изучени произведения по избор. Нови творби по темата в подтемите: Родина и прародина; Домът; Езикът ти писменността; Историческата памет.	15	
	Междудисциплинарна дейност.	15	
			4

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
<p>1.1. Познава и назовава основни автори и произведения на българската литература.</p> <p>1.2. Обяснява ролята им в историята и култура а на българския народ.</p> <p>1.3. Разбира водещите възрожденски идеи в българското общество и в литературата.</p> <p>1.4. Познава основните характеристики на българския модален характер, отразен в литературата.</p> <p>1.5. Владее в основни черти типология на националните герои, разкрити в изучаваните текстове.</p> <p>1.6. Познава основните опозиции, по които се противопоставя българското и чуждото (Другото) в литературните творби.</p> <p>1.7. Коментира основните български ценности, които слобяват и обвързват понятията Родината и Прародината: род, родната къща, традиции, езикът и писменността, историческата памет.</p> <p>2.1. Определя същността и предназначението на книжовния език.</p> <p>2.2. Прави разлика между книжовната устна реч, разговорната и диалектната реч.</p>	<p>Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Многообразието в проявлениетана българската душевност във фолклора и в художествена литература. Народни приказки, пословици и поговорки по избор на преподавателя. Нови творби по темата: Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Образът на българското като родно във фолклора и в художествената литература. Познаване на изучени произведения по избор. Нови творби по темата в подтемите: Родина и прародина; Домът; Езикът и писменността; Историческата памет. Български книжовен език. Устна и писмена книжовна реч. Разговорна реч. Некнижовна реч. Диалекти. Стил. Официално-делов стил – видове текст (жанрове). Научен стил. Публицистичен стил. Видове текст в различни стилове. Текст описание в различни стилове.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да описва особеностите на художествения свят, създаван в творбата (историческа епоха, символи, герои, ценности, обществена и нравствена проблематика, основни конфликти, бит и т.п.); - Да открива нравствената проблематика в епическите творби на автор или група писатели; - Да проследява динамиката на чувствата, поетическите мотиви и идеите в лирическите творби; - Да осмисля чрез изучаваните текстове националните ценности и идеали в контекста на общочовешката морална система; - Да спазва книжовните норми на българския език при устно изказване, като поправя грешките в речта си; - Да открива и посочва в художествения текст, в речта на персонажите елементи на разговорна или диалектна реч; - Да определя целта на общуването и характеристиките на адресата по съдържанието и стила на текста; - Да създава текст в монологична и диалогична форма; - Да открива признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил в текста; - Да съпоставя литературни произведения с творби на други изкуства; - Да разпознава в изучаваните творби различни аспекти и образи на родното, като коментират ролята им за изграждане на националното самосъзнание;

<p>2.3. Определя разликата между диалог и диалог и функциите им.</p> <p>2.4. Знае признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил.</p>	<p>Текст повествование в различни стилове. Текст разсъждение в различни стилове.</p> <p>Редактиране на различни видове текст.</p> <p>Изисквания към качествата на речта.</p> <p>Правопис и правоговор на гласните в българската реч.</p> <p>Правопис и правоговор на съгласните в българската реч.</p> <p>Точност и яснота на речта. Стегнатост и благозвучие.</p> <p>Подбор на изразните средства с оглед на адресата.</p> <p>Редактиране на собствено съчинение разсъждение.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да открива поетически фигури и тропи в литературни текстове и да ги коментират откъм функцията им; - Да открива актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с подобната проблематика в други изучавани литератури; - Да свързва избора на жанра с естетическите търсения на времето и с авторската концепция; - Да извежда народно-психологически идеи от литературните текстове; - Да намира особеностите на този жанр в композиционната и стилистическата структура на текста; - Да намира общите черти в литературните произведения от определен исторически период; - Да открива мотивите, общи за творчеството на писателя или на група автори; - Да интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес; - Да създава реферативен текст; - Да пише есе по дадена тема; - Да създава собствен текст в публицистичен стил; - Да създава собствен художествен текст (по въображение); - Да определя основните изучени жанрове на текстовете от различен стил; - Да създава текст описание, повествование, разсъждение в различен стил; - Да редактира свой и чужд текст от различен стил; - Да спазва в речта си правоговорни норми като признаци на добра книжовна реч; - Да оценява яснотата на речта, своя и чужда. като качество на добра реч; - Да оценява стегнатостта на чужда реч;
<p>3.1. Определя признаците на основните жанрове и езиковите им особености.</p> <p>3.2. Определя признаците на описание, повествование, разсъждение в текстове от различен стил.</p> <p>3.3. Използва различни начини редактиране на текст от различни видове и стил.</p> <p>3.4. Определя жанра на литературното произведение.</p>	<p>Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Идеята за свободата в народното и лично творчество на българите.</i></p> <p>Анализ на изучените народни песни и предания по избор на преподавателя.</p> <p>Нови творби по темата.</p> <p>Анализ на биографични текстове и спомени за българските писатели по избор на преподавателя.</p> <p>Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Историческият опит на българина в досега му с другостта като обект на литературата.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да открива актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с подобната проблематика в други изучавани литератури; - Да свързва избора на жанра с естетическите търсения на времето и с авторската концепция; - Да извежда народно-психологически идеи от литературните текстове; - Да намира особеностите на този жанр в композиционната и стилистическата структура на текста; - Да намира общите черти в литературните произведения от определен исторически период; - Да открива мотивите, общи за творчеството на писателя или на група автори; - Да интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес; - Да създава реферативен текст; - Да пише есе по дадена тема; - Да създава собствен текст в публицистичен стил; - Да създава собствен художествен текст (по въображение); - Да определя основните изучени жанрове на текстовете от различен стил; - Да създава текст описание, повествование, разсъждение в различен стил; - Да редактира свой и чужд текст от различен стил; - Да спазва в речта си правоговорни норми като признаци на добра книжовна реч; - Да оценява яснотата на речта, своя и чужда. като качество на добра реч; - Да оценява стегнатостта на чужда реч;
<p>3.5. Открива и обяснява връзката между обществените настроения през Възраждането и литературата.</p> <p>3.6. Анализира и коментира изобразението на българския свят в творбите от българската литературна класика.</p> <p>3.7. Да определи основен конфликт в художествен текст и да различа автоворите послания за разрешаване на различни хуманитарни проблеми.</p> <p>3.8. Анализира художествените образи като вариации на българския модел дален характер и като единство на обективното и субективното (авторското).</p>	<p>Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Идеята за свободата в народното и лично творчество на българите.</i></p> <p>Анализ на изучените народни песни и предания по избор на преподавателя.</p> <p>Нови творби по темата.</p> <p>Анализ на биографични текстове и спомени за българските писатели по избор на преподавателя.</p> <p>Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Историческият опит на българина в досега му с другостта като обект на литературата.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да открива актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с подобната проблематика в други изучавани литератури; - Да свързва избора на жанра с естетическите търсения на времето и с авторската концепция; - Да извежда народно-психологически идеи от литературните текстове; - Да намира особеностите на този жанр в композиционната и стилистическата структура на текста; - Да намира общите черти в литературните произведения от определен исторически период; - Да открива мотивите, общи за творчеството на писателя или на група автори; - Да интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес; - Да създава реферативен текст; - Да пише есе по дадена тема; - Да създава собствен текст в публицистичен стил; - Да създава собствен художествен текст (по въображение); - Да определя основните изучени жанрове на текстовете от различен стил; - Да създава текст описание, повествование, разсъждение в различен стил; - Да редактира свой и чужд текст от различен стил; - Да спазва в речта си правоговорни норми като признаци на добра книжовна реч; - Да оценява яснотата на речта, своя и чужда. като качество на добра реч; - Да оценява стегнатостта на чужда реч;

<p>3.9. Коментира осмислено проблема <i>Българинът и другостта</i>.</p> <p>3.10. Чете изразително литературна творба или фрагмент от нея.</p> <p>4.1. Знае правоговорните норми като признаци на добра книжовна реч.</p> <p>4.2. Знае начините на постигане яснота на речта като качество на добра реч.</p> <p>4.3. Стреми се към стегнатост на речта.</p> <p>4.4. Определя в речта целта на общуването и характеристиките на адресата.</p> <p>4.5. Знае как да направи речта си изразителна.</p> <p>4.6. Създава текстове от научно-учебен стил като адекватно използва съответната на предмета терминология.</p> <p>4.7. Пише есе по литературни, нравствени естетически, исторически и философски теми и проблеми.</p> <p>4.8. Разработва доклади и реферати.</p> <p>4.9. Създава публицистични жанрове – очерк интервю, автоинтервю, статия.</p>	<p>(анекдоти и приказки с герои Хитър Петър и Настрадайн Ходжа, образът на врага в народното творчество и в художествената литература, образите на европееца и американеца в художествената литература).</p> <p>Нови творби по темата.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Да използва средства за езикова изразителност при създаване на собствен текст; - Да подготви публично изказване на литературна или общокултурна тема; - Да проучи литературен или културен проблем; - Да създаде доклад, реферат и др., да защитава реферат; - Да решава проблемни въпроси); - Да работи в екип върху задачи от различен тип; - Да интерпретира непознат текст самостоятелно; - Да чете изразително и декламира текст; - Да участва в проект/или да създава проект; - Да постига концептуално осмисляне на художественото произведение, анализирайки фрагменти от текста.
<p>5.1. Разпознава разнообразни интерпретации на общочовешката проблематика в литературата, живописата, музиката, театъра, киното.</p> <p>5.2. Подбира и синтезира текстов материал от Интернет по зададен проблем или критерии.</p>		<p>Продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - съобщение за историята на формирането на съвременния български книжовен език; - текстове от официално-делов стил в рамките на своя социални практика (молба, CV, пълномощно; обява и др.); - рецензия, информационна бележка за училищния вестник и т. н.; - учебен реферат; - текст диалог по зададена тема и речева ситуация; - съчинение върху литературна творба; - собствен текст от смесен тип (с елементи на описание, повествование и разсъждение); - редактиран текст.

В края на IX клас ученикът може:

- уместно да употребява книжовната устна реч;
- да съставя монологичен текст;
- да участва в диалога;
- да отчита в речта целта на общуването и характеристиките на адресата;
- да създава в границите на езиковата му практика текстове от учебно-научен, официално-делови, публицистичен и художествен стил;
- да спазва езиковите особености на всеки стил;
- да създава текст описание, повествование, разсъждение от различен стил;
- да редактира текстове от различни видове и стил;
- да спазва правоговорните норми;
- да постига яснота и изразителност в речта си;
- да постига стегнатост и благозвучност на речта си;
- да участва в празник, инсценировки и пр.;
- да изрази свое мнение относно избор на стратегия за учене, стимулирана и подкрепяна от учителя;
- да приеме вложените в авторските творби нравствени ценности за свое житейско поведение;
- да изрази свое мнение относно многообразието на възглещия на ключовите идеи на българската литература.

Демонстрирайки ценностно отношение към езика и литературата като проява:

- проявява личностна цялостност и достойнство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

1. **Родина и роден език:** Димчо Дебелянов, *Да се завърнеш...*; Андрей Германов, *У дома*; Кирил Христов, *Българската реч*; Илия Вълков, *Родно слово*; Тая Танасова-Тодорова, *Език мой роден*; Петър Бурлак-Вълканов, *И попитах*; Нико Стоянов, *Нещо от Балкана*; Златомир Златанов, *Чедата на България*. Георги Барбаров, *Молдова*; Други творби по темата, подбрани от учителя.

2. **Мъдрост и щастие:** Елин Пелин „Изповед“; „Занаят-златни ръце“ (Българска народна приказка); Николай Хайтов „Дърво без корен“; Други творби по темата, подбрани от учителя.
3. **Художник и художествена литература:** Ангел Каралийчев „Мадарска легенда“; Николай Хайтов „Ваню прави дувар“; Други творби по темата, подбрани от учителя.
4. **Красота и обич:** Георги Караславов, Из романа „Снаха“; Елин Пелин „Кумови гости“; Йордан Йовков „Кошута“; Пейо Яворов „Две хубави очи“, „Вълшебница“; Други творби по темата, подбрани от учителя.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В IX КЛАС

Добри Чинтулов, Българи юнаци; **Христо Ботев**, Моята молитва; **Иван Вазов**, Из романа „Под игато“ (Пиянството на един народ); **Добри Войников**, Криворазбраната цивилизация (предговор и откъс от първо действие); **Захари Стоянов**, Благословена румънска земя; **Пейо Яворов**, Арменци; За самостоятелен прочит: **Василе Александри**, Сержантът; **Тудор Аргези**, Надпис на селска къща; **Иван Вазов**, Соломоновският цирк (откъс)

Алеко Константинов, Бай Ганьо на изложението в Прага; **Елин Пелин**, Косачи, На она свят, Сиромашка радост; **Йордан Йовков**, Кошута; **Мишо Хаджийски**, „Кръчмата на Мънзула“; За самостоятелен прочит: **Георги Караславов**, Из романа „Снаха“

Алеко Константинов, Какво? Швейцария ли?!; **Пейо Яворов**, Родина; **Петър Бурлак-Вълканов**, Край ти мой небесносин...; **Нико Стоянов**, Завинаги; **Георги Барбаров**, Молдова; **Димчо Дебелянов**, Да се завърнеш...; **Андрей Германов**, У дома; **Кирил Христов**, Българската реч; **Илия Вълков**, Родно слово; **Таня Танасова-Тодорова**, Език мой роден; **Петър Бурлак-Вълканов**, И политях; **Нико Стоянов**, Нещо от Балкана; **Златомир Златанов**, Чедата на България; За самостоятелен прочит: **Петър Бурлак-Вълканов**, Ти пак ме зовеш, Българи в чужбина; **Георги Барбаров**, Молба; **Павел Матев**, Родна къща; **Нико Стоянов**, И ето стигнах; **Георги Константинов**, Похвално слово; **Таня Танасова**, Лазаровден в Болград

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

Димчо Дебелянов, Да се завърнеш...;
Таня Танасова-Тодорова, Език мой роден;
Христо Ботев, Моята молитва.

VI. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО ПРЕПОДАВАНЕ-ОБУЧЕНИЕ- ОЦЕНЯВАНЕ

Родноезиковото обучение се основава на комуникативния подход, който в най-голяма степен отговаря на принципите на хуманизация, демократизация и активизация на познавателните възможности в процеса на учене. При този подход ученикът е не само обект, но и субект на обучението. Речевата дейност на учениците е цел, съдържание, форма и средство на обучението. Отделяме следните принципи в родноезиковото обучение: лингвистични, лингводидактични и общодидактични.

Целите на литературното образование предпоставят и методически замисъл. Отношението между целите и средствата за тяхното постигане в литературния образователен дискурс се определя от: ролята на художествения текст за развитие на възможностите на учениците за четене, слушане, говорене и писане (репродуктивни и продуктивни дейности), ролята на възможностите за четене, слушане, говорене и писане в процеса на осмисляне на художествения текст.

Вътрешната логика (взаимосвързаност, реципрочност) на тази постановка определя и методическия апарат, за да се направи общуването с литературната творба постижимо и съответно на литературното училищно образование.

Препоръчителен методически апарат за осмисляне на литературния/фолклорния/текст:

1. Предтекстови задачи:

- за създаване на психологическата и емоционална нагласа за четене/слушане/на литературния/фолклорния/текст и за осмисляне на съдържанието му;
- за изява на първоначалното възприятие на творбата;
- за ориентиране в жанровата и специфика;
- за определяне композиционните особености на текста;
- за стимулиране на познавателния интерес към лексико-семантичното богатство на творбата;
- за насочване вниманието към номинативните единици от национално-културния компонент;
- за гарантиране на междуезиков диалог/комплексно използване на литературни, исторически и културологични знания.

2. Текстови задачи:

- за задълбочаване на читателските възприятия по посока на осмисляне на идейно-художествената същност на творбата/тема, персонажи, изобразително-изразителна сила на езика, общочовешки идеи/
- за осмисляне на логическата структура на творбата,

- за развитие на уменията за диалогична и монологична реч,
- за преразказ и коментар на текст,
- за план на изказване/устно и писмено/по текст, подчинен на определена комуникативна насоченост,
- за контекстуално осмисляне на характерни езикови единици/фразеологизми, словосъчетания, изречения/,
- за наблюдение върху метафоричната употреба на думите.

3. Следтекстови задачи:

- за осмисляне на литературното/фолклорното/произведение като цяло/функциите на персонажите, авторовото отношение, общочовешките идеи/,
- за писмен преразказ, отговор на проблемен въпрос, анотация за научен/литературно-критически текст/,
- за съставяне на план на изказване и реализиране на изказването (за героите, за езика на творбата, за авторовата позиция и пр).

Методически апарат следва да гарантира такъв подбор на упражнения и задачи, чрез който да се развиват мисловните процеси (анализ, синтез, систематизация на закономерностите).

Най-важните обекти при оценяването на резултатите от родноезиковото обучение са общоречевите умения и навици/говорене, четене, слушане, писмо.

Общи положения:

1. Оценката на устната и писмената свързана реч включва два аспекта: съдържанието на текста се оценява по следните параметри: съответствие на текста (изказването на ученика), на темата и основната мисъл.
2. Четенето се оценява по степента на съзнателното възприемане, правилността, скоростта, гладкостта и изразителността.
3. Граматическите и правописните знания се оценяват според спазването на правописните норми. Общата оценка на усвояването на речевата тема се поставя по текста, към който се дават редица задачи. Общият резултат се изчислява по десетобалната система.

Критерии, удостоверяващи наличието на основни знания и базисни умения:

- проверка степента на овладяност на съдържанието на изучен текст, като се изисква;
- цялостно изложение на съдържанието, предаване на отделни фрагменти от съдържанието, отговори на конкретни въпроси;
- проверка на ориентираността във връзките между съдържанието на творбата и обществено-културната среда на нейното пораждаване и възприемане, назоваване на автора, определяне на жанра, на времето и мястото на действие, на нравственото поведение на героите;
- проверка на ориентираността в художествената условност – автор (разказвач), изобразително-изразителна реч;

- проверка на ориентираността в различните типове художествени изказвания-описание, повествование, диалог, лирически монолог, авторова реч;
- проверка на уменията да се разбира достъпен научен текст (литературно-критически или по друг предмет на обучение на български език).

Критерии, удостоверяващи степените на възприемане на художествен текст (в съответствие с приетите в психологията четири нива на разбиране на речевото съобщение):

1 ниво – отговор на въпроси от типа на „За какво/за кого/ се говори в текста?“;

2 ниво – „Какво се говори/изразява, впушава/в текста?“;

3 ниво – „За какво/за кого/, какво и как се говори и текста?“;

4 ниво – „За какво, какво, как и с каква цел се говори в текста?“.

Критериите, удостоверяващи знанията и уменията по предмета, са взаимосвързани с критериите за комуникативната компетентност по български език и литература. Те следва да бъдат насочени към установяване равнището на речева дейност в аспектите: лингвистични и лингво-социокултурни компетенции.

Лингвистични компетенции – основа на речевата дейност и на **способността** за разбиране на литературния текст.

Лингвосоциокултурни компетенции – усвояване на факти, норми и ценности от българската култура, отразени в литературата и имащи значение за разбиране на литературата.

Оценяването в края на учебната година се прави с цел да прояви равнището на постигане на единици на компетенциите, заложи в курикулума за съответния клас.

**GHID
DE IMPLEMENTARE
A CURRICULUMULUI
DISCIPLINAR**

УВОД

Курикулумът по български език и литература за гимназиалните класове е основен организационно-методически документ, който повече от две десетилетия организира учебния процес в училищата, където се обучават ученици от българския етнос в Молдова. Периодически този документ се модернизира поради социокултурната динамика и съответните промени в образователните процеси в средното училище.

Методологическият гид към модернизирания курикулум, *който е предназначен за педагози, национални и локални форматори, методисти* изпълнява следните функции: информативна; формираща; насочваща.

Курикулумът 2019 по Български език и литература има следните структурни компоненти:

- I. **Концептуалната рамка на курикулум по дисциплината Български език и литература**, която посочва основополагащите документи, върху които се базира Курикулумът 2019¹; определя *конструктивизма като методологическата основа на курикулума*. Също така в концептуалната рамка е посочено значението на ключовия термин компетенция и се обяснява типологията и йерархията на приетата система компетенции.
- II. **Администриране на дисциплината**, където са посочени по класове седмичен и годишен брой часове, предвидени за дисциплината.
- III. **Специфични компетенции по дисциплината Български език и литература** (*предлагат се 5 специфични компетенции, които трябва да се формират в процеса на гимназиалното обучение по Български език и литература*).
- IV. **Единици на обучението**, които, съответно, включват (представени по класове) Примерно разпределение на часовете по темите, Единици на компетенции, Единици на съдържанието, препоръчителни видове дейност и Продукти, Речевите теми, списъците на основна и допълнителна литература, а също така препоръки за творбите, които да се наизустяват.
- V. **Методологични бележки относно преподаване-обучение-оценяване**, които включват общи положения и препоръки за проектиране и организацията на учебния процес по Български език и литература, в съответствие със спецификата на дисциплината.
- VI. **Библиография**.

За разлика от Курикулума, който е нормативният документ, материалите на методологическия Гид носят препоръчителен характер и могат да се прилагат творчески според преценката на учителя.

¹ Codul Educației al Republicii Moldova (2014), Cadrul de referință a Curriculumului Național (2017), Curriculumul de bază: system de competențe pentru învățământul general (2018), Recomandările Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018),

1. КОНЦЕПТУАЛНО-ТЕОРЕТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО КУРИКУЛУМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

1.1. Концепция на курикулума по Български език и литература в гимназиалната система

Курикулумът 2019 настоява за това, че целта на образователния процес не е учебната дисциплина *Български език и литература* сама по себе си, а развитието на личността чрез възможностите, които тя предоставя. Изхождаме от една популярна в съвременната дидактика теза относно целите на процеса на учене:

1. **Образователна цел** – да развие познавателните способности на учениците по конкретното учебно съдържание на съответния предмет.
2. **Социална цел** – да формира определени социални умения на учениците чрез използване на организационни форми, основани на сътрудничество.

Ключовата задача на Курикулума е да се повиши функционалността на образованието: вместо самоцелно натрупване на академичната информация – само този минимум, който е необходим за изграждане на компетенции, благодарение на които ученикът по-осъзнато и по-аргументирано ще действа в реалните условия. Знанията, уменията, способностите трябва да бъдат значими, нужни и важни за самите ученици.

Кодекс за образованието на Република Молдова предполага, че училището трябва да формира инициативна и способна за саморазвитие личност, която притежава не само системни знания и необходими компетенции, за да е успешна на трудовия пазар, но и да е открита за межкултурния диалог в контекста на освоените национални и универсални ценности.

В основата на Курикулума е заложен компетентностния подход.

Компетенция това е интегрирана система от знания, умения, отношения и ценности, придобити, сформирани и изработени посредством обучение. Компетенция е същевременно и цел, и резултат, които трябва да се постигнат. Тази система позволява да се откриват и да се решават различни проблеми в различни жизнени ситуации.

Система от компетенциите се състои от:

- Ключови/Трансверсални/трансдисциплинарни компетенции
- Специфични компетенции
- Единици на компетенции.

Ключовите/трансверсални компетенции, отразяващи международни тенденции на развитието, фиксират очакванията на обществото. Дисциплината Български език и литература има пряко отношение към формирането на следните от ключовите компетенции, представени в Кодекса за образование (Чл. 1, ал. 11(2)):

- Да общува на роден език;
- Да умее да се учи;
- Социални и граждански компетенции;
- Компетенция на културното самоизразяване и осъзнаване на културните ценности.

Трансверсалните компетенции са основа за формиране на основните характеристики, посочени в профила на личността на ученика, които се надграждат през целия период на обучението и се измерват в края на началната, гимназиалната и лицейската степен по следните 4 критерия:

1. Личност, уверена в собствените си сили;
2. Личност, отворена за обучението през целия си живот;
3. Личност, активна, продуктивна, творческа;
4. Личност, проявяваща гражданската си позиция и отговорност.

Компетентностният подход в учебния процес по предмета Български език и литература предполага сериозни изисквания не само към съдържанието, но и към учебния процес, към практическата работа на педагога, тъй като целта на обучението не е само процесът, а преди всичко резултатът, който трябва да бъде постигнат от учениците. Акцентира се подходът към ученика като към субекта на обучението. Изисква се занятията да имат дейностен характер, акцентът да се поставя на обучение чрез практика, върху продуктивна работа на учениците – самостоятелна и в екип.

Приоритетни стават свободният достъп до информационните ресурси, самообучението, дистанционното обучение и др. форми на обучение, които целят да помогнат на ученика да възприеме социалните си роли така, че да умее самостоятелно да се учи през целия си живот.

Учителят е не толкова ръководител, колкото помощник и консултант.

Важна особеност на Курикулума 2019 е интегрираността на езиковото и литературното съдържание. Това позволява на учителя сам да прецени за конкретния клас какво да е съотношението на часовете между езиковите и литературните теми и по такъв начин да се съобрази с многообразието на социокултурната ситуация в различните селища с компактно проживяване на българите.

Последователното прилагане на компетентностния подход осигурява това, че ученикът осъзнато, системно и последователно ще работи, за да се научи:

- да извлича главното от прочетен или прослушан текст;
- да се изказва по темата и да формулира точно своите мисли;

- да сътрудничи с другите, изпълнявайки общата задача;
- да планира своите действия, да оценява получените резултати;
- да предлага различни варианти за решение на задачи и да избира най-добрият, вземайки предвид различни критерии;
- да се самоорганизира за изпълнение на задача.

Свърхзадачата на концепцията е с помощта на родната словесност да се развива хармонично поликултурна личност, определена в своята етнокултурна идентичност.

Ключовите задачи на родната словесност в диаспората се очертават така: опознаване на пространството на българската традиционна и модерна култура — като поле от значения; разбиране на ценността на тези значения за българите (в случая става дума за автора, разказвача и за героите) и създаване на условията за интериоризацията им от учениците като личностни смисли.

Остава актуален предложеният модел на преподаването на родната литература в поликултурното общество като отворена структура с валентности за опознаване на другите култури в сравнение със своята. Моделът е свързан с въпроса за измерението на етничността и възможностите за съпоставка на културите, отразени в художествения текст. Задачата е да се стигне до осъзнато възприемане не само на екстериорната (външна), но и интериорната (вътрешна) части на културата, което ще позволи да се разчитат нейните знаци и смисли.

В условията на интернетично обкръжение и поликултурно училище с руски език литературното произведение трябва да се предявява преди всичко «като форма на самосознанието на културата и като форма за общуване на културите» (Библер В. С.).

Изследователите са на мнение, че понятието «компетенция» повече гравитира към понятийното поле «зная как...», отколкото към полето «зная, че...».

В случая на Курикулума 2019 установката изглежда така: Не КАКВО ЗНАЕ УЧЕНИКЪТ, а КАКВО ЗНАЕ ДА ПРАВИ СЪС ЗНАЕНЕТО СИ. И в този смисъл специфичните компетенции трябва да се формират същевременно в двете си съставки — образователната и ценностната. Най-добре за тази цел работи концепцията за развитие на критическо мислене. Промените в Курикулума 2019 са насочени към разтоварване на академично представените системи на лингвистическото и литературоведското съдържание с цел да се даде на учениците простор и по-голяма възможност за самостоятелно мислене и, съответно, за натрупване на личен опит за самообразование.

1.2. Промени в Курикулума 2019 по Български език и литература

• На концептуално-теоретично ниво:

Основно се запазват теоретичните постановки от предишния курикулум, изграден културологично въз основа на конструктивисткия подход, което се актуализира чрез интегриране на Езиковото и Литературното съдържание в курикулума.

В Курикулума 2019 за разлика от предишния (2010) е променена значително терминологично структурата на компетенции. Вместо сложната иерархия на суб-компетенции в предишния курикулум сега се използва само един термин – «единица на компетенцията». Съвкупност от «единици на компетенциите» като съставки формират «специфичната компетенция». Тази промяна значително улеснява за учителя процеса на обмислянето КАК да постигне цел/резултат.

• Промени на ниво съдържание

Промените на ниво съдържание са продиктувани от няколко фактора:

1. Необходимост от разтоварването на учебното съдържание, което е една от основните задачи на ниво Националния курикулум и на всички курикулуми по дисциплини.
2. Съобразяване със спецификата, предизвикана от интегрирането на езиковото и литературното съдържание по дисциплината Български език и литература.
3. Уточняване и преформулиране на специфичните компетенции предизвика промените и съкращаване на единиците на компетенции.
4. Актуализиране на списъка на творбите за задължително изучаване в гимназиалната степен.

Съответно, промените в курикулума на съдържателно ниво можем да представим в няколко групи:

• *Обобщено и преформулирано*

В следните езикови теми в гимназиалната степен се уедряват и се модулират блоковете на съдържанието. А именно:

5 клас: Повествование и описание като свидетелски и несвидетелски текст; Редактиране на устна реч; Употреба на сложно съчинено изречение; Употреба на сложно съставно изречение; Употреба на сложно съставно изречение.

6. клас: Сложно съчинено изречение. Видове; Видове причастия.

7. клас: Видове редакции; Приложение и сказуемно определение.

8. клас: Съчинение – разсъждение, ученическо есе; Видове стил; Стилистични синоними.

9. клас: Жанрове в различните видове стилове; Текст повествование, описание и разсъждение в различни стилове.

• **Съкратено е:**

От Курикума 2019 са изключени темите, които не влияят върху прагматиката и участието в дискурса. Някои литературни творби са изключени с цел разтоварване на съдържанието или са прехвърлени в лицейската степен като по-подходящи за възрастта. А именно:

5. клас: Място на наречието в словоредата; Употреба на предлозите и съюзите.

6. клас: Пароними; .Залог – прехвърлена в 8 клас.

7. клас: Неутрална лексика; .Разширение значение на думата; Местоименни наречия.

8. клас: Промени в значението на думата (стесняване и разширяване в значението на думата); Пароними; Синоними. Пенчо Славейков «Сто и двадесет души»

От програмата за 6.-7. клас са прехвърлени в 10. клас:

- митичната песен «Слънце и Грозданка»;
- сватбени песни;
- народната песен «У Недини слънце грее».

От 7. клас в 10. клас е прехвърлена и творбата от Хр. Ботев «На прощаване», а стихотворението от Петя Дубарова «Слънцето златно» е включено в задължителна програма.

В 9. клас са преразпределени часове между тематическите кръгове по българската литература, като текстът от Захари Стоянов «Благословена румънска земя» е прехвърлен за самостоятелен прочит. Обаче са добавени 2 творби от бесарабския български поет Мишо Бъчваров «Сурвакар», «Балада за орача», за да се засили чувството за българската идентичност и за актуализация на локалния етнокултурен контекст.

• **Промени на ниво продукти**

Продукти са цел и резултат от процеса на преподаване–изучаване–оценяване, затова те трябва да бъдат много добре премислени от учителя още от момента на проектирането. В модернизирания курикулум след всеки клас се посочват задължителни типове продукти, които ученикът трябва да е способен да ги изработва към края на годината.

Курикулумът сред единиците на обучението предлага единици на съдържанието и различни видове учебна дейност за формиране на специфичните компетенции. Учителят трябва творчески да се отнася към тези препоръки, разширявайки инструментария на въздействието и организацията на диалога.

В рамките на ГИДа даваме **няколко идеи за учители българисти** как и с какво съдържание може да се обогатят представите на учениците за българския свят и култура по време на уроците по Български език и литература.

V. клас:

- преглед на откъс или цял игрален филм «Хитър Петър» (1960 година, режисьор Стефан Сърчаджиев, по сценарий на Петър Незнакомов);
Виртуална интернет-разходка по Драгалевския манастир и др.;
Виртуална разходка по Розовата долина.

VI. клас:

- откъс «Бай Ганьо пътува» от игрален филм «Бай Ганьо»;
- фрагмент на документален филм за обредни песни;
- фрагменти от игрален филм «Под игото», съответстващи на главите от романа «Гост» и «Радини вълнения»

VII. клас:

- Преглед на фрагмент «Бай Ганьо у Иречек» от игрален филм «Бай Ганьо»;
- Преглед на фрагменти за Хитър Петър и Настрадаин Ходжа от игрален филм «Хитър Петър»;
- Беседа върху прослушан аудио-запис «Хубава си, моя горо» (Л.Каравелов).
- Прослушване на българската рок-група «Епизод» Опълченците на Шипка.
- Прослушване на революционните песни на Добри Чинтулов;
- Прослушване на песента на Никола Вапцаров, Моя пролет, моя бяла пролет.

VIII. клас:

- Преглед на видео-презентация за Изворът на Белоногата:

https://www.youtube.com/watch?v=2G_IzqwKvgU;

<https://www.youtube.com/watch?v=yHP7qpQJQWU>;

Защо Гергана е вградена? <https://www.youtube.com/watch?v=ig1uZhyssyg>.

- Прослушване на откъси от радиотеатър по Любен Каравелов на Маминото детенце: <https://www.youtube.com/watch?v=LswZtZwRNb8> Преглед на фрагменти от детска театрална постановка на Маминото детенце: <https://www.youtube.com/watch?v=z06kQ78xWbE>
- Прослушване на песента «Майце си» на Христо Ботев от рок-група «Епизод»: <https://www.youtube.com/watch?v=FR7gz-y5X0c>
- Преглед на документален филм за Александър Теодоров-Балан «Един бележит българин от Бесарабия»: <https://www.youtube.com/watch?v=sc0U3kSksfY>
- Прослушване от аудио книга на монолога на Странджата от «Немили недраги» на Иван Вазов: <https://www.youtube.com/watch?v=ooAIEimfDfE>
- Преглед на откъс от игралния филм «Под игото»;
- Прослушване на песента Неразделни от Пенчо Славейков: https://www.youtube.com/watch?v=2_7nnPCkzMM
- Прослушване на рецитала на стихотворнието «Юноша» на Хр. Смирненски: https://www.youtube.com/watch?v=VZk_1uX117Y

- Преглед на видеосъпровод към «Потомка» на Елисавета Багряна: https://www.youtube.com/watch?v=_1cmrCa2mVs
 - Прослушване на избран от учителя откъс от аудио книга «Другоселец» на Йордан Йовков: <https://www.youtube.com/watch?v=Y1pq8o22dBs>
 - Преглед на част от предаването от Облаче ле бяло за Нико Стоянов: <https://www.youtube.com/watch?v=L3XhmADAUds>;
- И други.

• Промени в Курикулума на ниво дидактични стратегии

Интеграцията на езиковото и литературното съдържание, както и компетентностният подход с ориентация на постигането на цел като резултат откриват нови възможности и за ученика и за учителя българиста. Курикулумът 2019 създава условия за междупредметните връзки, нещо повече настоява за тясната интеграция между Български език и литература и История, култура и традиции на българския народ, а също така и с дисциплината Музикално образование, за да се изгради цялостна представа за света на българската традиционна култура. Процесът на обучението и резултатът (продуктите) поставят акцента на междудисциплинарност – не само в рамките на дисциплините, представящи етнокултурния блок в учебния план, но и, съответно с новия курикулум, свързват тематично всички изучавани езици и литератури (български, руски, румънски, английски), което естествено осигурява Диалога на културите. Концепцията за развитие на критическото мислене е водеща в модернизирания курикулум, предложените препоръчаните учебни дейности и продукти отразяват това.

2. ДИДАКТИЧЕСКО ПРОЕКТИРАНЕ В ЛОГИКАТА НА МОДЕРНИЗИРАНИЯ КУРИКУЛУМ

2.1. Опори и начини за проектиране в рамките на дидактическите стратегии

Курикулумът е основният нормативен документ в учителската дейност, но той не бива да се възприема догматично. Той е ориентир и предполага творчески подход и възможност учителят да избира от вариантите.

Разбира се, посочените в Курикулума 2019 компетенции трябва да бъдат сформирани и предложеното съдържание трябва да се възприема като необходим ориентир. Обаче, **учителят има право:**

- самостоятелно да прецени за конкретния клас какво да бъде съотношението между часовете по езикови и литературни теми;
- да определи сам време и логика на работа по глобалните речеве теми, посочени в курикулума, текстовете, които ще използва за тази работа, а също така учителят сам ще реши какви и колко ще бъдат учебните продукти за оценяване на сформираните компетенции в процеса на тази работа
- на индивидуален подход: да допълва и да променя предложените видове учебна дейност и изредените продукти;
- да проектира и да осъществява оригинални дидактически стратегии за преподаване – обучение – оценяване, да избира различни методи и техники на работа.
- въз основа на Курикулума учители сами съставят индивидуализирани учебни планове за учениците с *особени образователни потребности*.

2.2. Дългосрочно проектиране по БЕЛ

При дългосрочно проектиране важно е разбирането, че дисциплината Български език и литература обединява и интегрира две образователни области – лингвистическата и литературно-художественната, които имат обща цел – формиране на личността, способна да се приобщи към изкуството на слово. Затова трябва въз основата на интегриран подход да се планира постепенно и качествено формиране на курикулумните компететенции у учениците.

Предлага се проект на дългосрочното планиране да се състои от следващите рубрики:

№ уч. седмица	№ по ред	Единици компетенции	Тема на урока (модула)	Дата	Учебни продукти за оценяване
---------------	----------	---------------------	------------------------	------	------------------------------

Тъй като целта на обучението е осъзнато формиране на компетенциите, в основата на проектиране на учебния процес са положени именно техните съставки – единици на компетенции. Погледнати в динамика (като процес) и във вид на формулировките на стандарта (като резултат) те проявяват постепенното натрупване на знания, умения и формиране на ценностни отношения.

Тъй като компетенцията не се формира за един урочен час, съответно, логично е урокът да се проектира и се реализира в по-широк контекст в зависимост от функцията си в рамките на модула и в процеса на формирането на компетенцията.

Най-отговорният етап на работата е планиране на единицата на съдържанието – модула (съвкупност на няколко урока, в рамките на които се формират определени компетенции).

Представяме структурно логиката на модула по БЕЛ в вид на таблица:

Типове уроци	Основно съдържание	Мисловна дейност на учениците
1. Уводни уроци (побудително-мотивационен етап).	Брейнсторминг, работа с въпроси; асоциации; планиране, представяне на прочетени книги; и т.н.	Рефлексия
2. Уроци за анализ на текста (аналитико-синтетичен етап).	Работа в екип по алгоритъм; работа по алгоритми; моделиране на изучения материал; презентация и защита на моделите.	Анализ, Синтез Обобщение и систематизация Абстрахиране Рефлексия
3. Творчески уроци (изпълнителен етап)	Творческа писмена работа; семинар, конференция; литературна игра.	Рефлексия

Последователността на действията на учителя при съставяне на модулна програма е следната:

1. Да се определят и да се формулират единици компетенции, които трябва да бъдат сформирани у учениците в резултат на изучения модул;
2. Да се подбере съдържанието на учебния материал и да се обмислят видове учебна дейност за изграждане на компетенциите;
3. Да се разпредели съдържанието по уроци, като се отчитат принципите на модулното обучение (виж технологичната карта): да се диагностира началното ниво и да се определи обем на информацията (теоретичен материал на темата), да се обмисли съдържанието на обучение и тренингите вътре в модула (семинари, практикуми, дискусии, диспути и т.н.), да се определи как ще се контролират и по какви продукти ще се оценяват компетенциите и как ще се корегират погрешности при усвояване на модулната програма.
4. Да се състави списък на литературата за учениците (желателно да има указание за задължителна и допълнителна литература);

Учителят да състави модулна програма; (в идеален план – съставяне и на индивидуални модулни програми за учениците).

2.3. Краткосрочно проектиране

Акцентиране на формиране на компетенциите не изключва понятието *операционални цели*, а напротив, предполага неговата актуализация при разработване на дидактическия проект на урока. Целите на урока позволяват да се конкретизират единиците на компетенциите, които се формират и се развиват.

Учителят сам определя приоритетните единици на компетенции за конкретния урок и ги конвертира в цели (4-6 цели за един проект) в зависимост от темата и типа на урока.

В дидактическия проект трябва да се внимава с формулировките на дейности: те не трябва да са дейностите на учителя (развива, обучава, запознава и т. н.). Трябва да се използват глаголите, чрез които учениците да демонстрират своите умения и постижения, които е лесно да се измерят и да се оценят: *назовава, описва, създава, формулира, преразказва, създава (монолог, диалог, отговор на литературен въпрос, есе и др.)*

Планирането на урочната последователност се осъществява според два критерия: тематичен и дейностен. Всяка голяма тема се обособява от останалите тематични ядра, а структурата на собственото ѝ учебно съдържание се организира според различните форми на учебна дейност. Специално внимание заслужава **«технологична карта»**, предложена от Хуторской в неговата книга «Съвременна дидактика», която набелязва последователността от урочните звена, в която следва да се представя всяко тематично ядро от учебното съдържание.

Технологичен блок	
Название	Основна задача
Уводни уроци	Актуализиране на личния опит и знанията на учениците. Въведение в новата тема. Разясняване на целите. Индивидуално целеполагане. Програма на темата.
Основна част	Осъществяване на основните цели на темата. Овладяване на съответните образователни стандарти и фундаменталните образователни обекти.
Тренинг	Доизграждане на знанията на учениците до завършена и цялостна система. Затвърждават се постигнатите на предходния етап резултати. Практическа подготовка: усвояване на необходими методи и способности.
Контрол	Проверка и оценка на равнището на постигане на поставените цели. Регистрират се измененията в индивидуалните способности на учащите се, техните знания, умения, усвоени способности и продукти на обучението.
Рефлексия	Осмислят се основните етапи и резултатите от дейността, възникналите трудности и начините за тяхното разрешаване. Съотнасят се поставените цели с получените резултати.

Всъщност, става дума за тристепенен модел за учене и преподаване с основните му етапи:

1. Събуждане на интереса; 2. Осъзнаване на смисъла; 3. Рефлексия.

- Събуждане на интереса. Целта е учениците да излязат от апатията, умората и активно да се включат в дейностите на екипа, съответно и на цялата група. Формите, които се използват, са различни, включително и подвижни игри (н-р, «Плетеница»), които предизвикват смях, ободряват и разтоварват учениците.
- Особено ефективна форма на работа в тази част на урока носи и стратегията «Мозъчна атака». Тя кара обучавания да се концентрира и да си припомни всичко, което знае по зададения проблем, или да представи асоциациите, които събужда у него написаната дума.
- Интересно е за този етап и «Верижно писане». Всеки създава свой текст до две минути, след което текстът му попада в съекипника до него и така се завърта, докато не се завърне при първия участник. Така се получават няколко истории, съчинени най-малко от пет или шест човека. Всеки има право да редактира текста. Групата излъчва най-добрия текст.

Осъзнаване на смисъла е основната част на тристепенния модел. Чрез тази степен в урока се постигат резултати чрез различни стратегии, като най-работещи са: «Таблица на предсказанията», «Дневник със записки в две колони», «Мозайка», «Зная/искам да узная», «Четене по двойки на текста» и др.

- «Таблица на предсказанията» е стратегия, която се предхожда от създаване на история по ключови думи, които се съдържат в работния текст. Работният текст се поднася на участниците на части. Между отделните части се правят паузи и се работи в таблицата. «Таблица на предсказанията» има три колони: първата е с въпрос «Какво ще се случи?», втората пита «Какви основания имате да смятате така?», и третата – «Какво наистина се е случило?». Добре е текстът да не е прекалено дълъг и да е интересен за участниците. Стратегията е придружена от въпроси, изискващи оценка на случващото се. След приключване на работата с таблицата се прави съпоставка между историите, сътворени от участниците, и работния текст.
- Отлично работеща е техниката «Дневник със записки в две колони». Работи се с лист, разделен на две колони. В първата колона четящият записва фрагмент или образ от текста, който му е направил впечатление, а във втората прави коментар по текста. При коментара се води от въпроси, насочващи разсъжденията му. Подпомагащите въпроси насочват коментирация към асоциации с негови преживявания, към оценка на поведението на героите, въпроси към автора.

- При стратегията «Четене по двойки» обучаваните се разделят на репортер и питащ. Репортерът чете текста, предава съдържанието му със собствени думи, акцентира върху най-важното в текста. Питащият (изказващ впечатления) също чете текста, но неговата роля е да задава въпроси към репортера, да детайлизира и доуточнява. Изслушвайки двойката, учителят разбира до каква степен е овладяно съдържанието на текста. Коригира, без да натрапва мнението си.

Третата фаза на тристепенния модел е **Рефлексията**. Тя е същностно важен етап от хода на урока, когато учениците превръщат новото знание в свое собствено. Обучаваните помнят най-добре това, което разбират в свой контекст и със свои думи. Рефлексията е завършващият етап на тристепенния модел, затова много често времето притиска учителя и, за съжаление, част от дейностите, запланувани за този етап, биват пропуснати или се оставят за домашна работа.

Трябва да се помни, че именно Рефлексията е ключово звено в урочната система. Това е интелектуален или емоционално-афективен процес на осъзнаване на собствената дейност от учащите се. Проектиране на уроци, посветени на рефлексивна дейност в общата модулна система гарантира не само обратната връзка за педагога, но и процеса на самоосъзнаване на учениците.

3. МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ-ИЗУЧАВАНЕ-ОЦЕНЯВАНЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

3.1. Специфика на дидактическите стратегии при преподаване-изучаване на *Български език и литература*

Учителят българист трябва да съумее да намери баланса между традиционните и интерактивните методи и форми на преподаване. Но очевидно най-добре работят за формиране на компетенции техники за **развитие на критическо мислене**, които са техники за активно и интерактивно учене и преподаване, осигуряващи трайни и достъпни знания, успешно представяни от самия обучаем. Те градят умения за работа в екип, за търсене, намиране и излагане на аргументирани доводи, за оформяне на собствено мнение, но и за зачитане това на другите. Критическото мислене се осъществява в търсене на факти, в търсене на причините за фактите и на тяхното значение. Критическото мислене означава да се изрази позиция по даден въпрос, която да е защитена рационално. Да се обсъдят аргументите на другите и да се провери логиката им. Критически мислещите са активни, работят системно и по-трудно се поддават на манипулация.

Важно е по време на урока да се създаде **евристична образователна ситуация**, която, според А. В. Хуторской, включва няколко основни технологични елемента на обучение: мотивация на дейността; проблематизация на темата; лично решаване на проблема от учениците; демонстрация на образователния продукт; съпоставка на резултатите, постигнати от различни ученици; търсене и съпоставка с културно-исторически аналогии; рефлексия на резултатите.

По-подробно виж в работата на А. В. Хуторской «Технология евристического обучения. Концепции и модели». М., Школьные технологии, 1998 г., № 4

Ролята на учителя се състои в следното: обобщава казаното от обучаваните; задава добре обмислени въпроси; изяснява неясни въпроси; поставя задачи на обучаваните; работи заедно с тях; насърчава ги да участват в самооценяване и оценяване на другите; създава атмосфера, в която обучаваните биват окуражавани да задават въпроси и внимателно да изслушват отговорите на другите в групата. Ролята на преподавателя се преобразува в роля на партньор в учебния процес, в който учениците участват с активен ум и енергия.

3.2. Многообразие и комбиниране на методи и техники за формиране на различните компетенции

Методите са важна и неделима част от единния процес на обучение, която дава възможност за експериментиране и разгръщане на креативността и професионализма на учителя. Модерната ориентация е по посока на интерактивните методи на обучение, които предполагат съвместна дейност на равнище «учител-ученик» и «ученик-ученик» при осигуряване на субект-субектни взаимоотношения. Като най-благодатни могат да се посочат: обсъждане, дискусия, диспут, работа в екип, метод на проектите, брейнсторминг, делови и ролеви игри, различни видове тренинги и др.

Ще изредим тук някои от възможните методи за формиране на необходимите компоненти на специфичните компетенции в рамките на предмета *Български език и литература*:

- **Методи, ориентирани на устна комуникация:** Всички форми на учебния диалог; доклади и съобщения; ролеви и делови игри (роли на говорещия, слушащия, задаващия въпроси и отговарящия); учебни изследвания и учебни проекти, които изискват беседи и интервюта; обсъждане, дискусии, диспути; опониране; роля на водещите занятия, мероприятия и т.н.
- **Методи, ориентирани на писмена комуникация:** Учебни изследвания и учебни проекти, които изискват писмено анкетиране с предварителна подготовка на въпросите; проекти, изискващи съставяне на текстове; подготовка на информационни бележки и статии в СМИ; писмено рецензиране на презентации и работи, подготвени от съучениците.
- **Методи за формиране на кооперативна компетенция:** По-точно става дума за компетенция да се работи в екип. Основната установка на учителя е да се работи върху задачата не само самостоятелно, но и в сътрудничество със съучениците. Има различни начини за организация на екипна работа. Например, фронтално препитване с предварително обсъждане на отговорите (учителят задава 2-4 въпроса с елементи на проблемност и след 1-2 минути обсъждане на отговора по двойки или в групи се дава съгласуван отговор; индивидуални задания от проблемен характер, за изпълнение на които е необходимо привличане и на другите ученици и т.н. *Също така за тази компетенция работят различни методи на екипна работа, прилагани включително и в извънкласно време.*
- **Методи за формиране на компетенция да решава проблеми:** Необходимо да се разшири контекстът на обучението да се решават проблеми: не само учебна, но и по-широка социална дейност. Проблемно моделиране на дейности в аспекта на една или друга реална ситуация; имитационно-делови игри; Обсъждане алтернативни начини на решение на задачата и аргументация на предпочетения метод като оптимален.

Тоест, приоритетни са практически задачи, имащи жизнен контекст (битов, социален, нравствен и т.н.).

Трябва да разграничаваме **група и екип** – компетентният екип от групата – и да се помни, че второто за разлика от първото е корелат на **добре функциониращата** малка група. Трябва да се стремим към формиране у учениците на представата за добър екип и възпитаване на стремеж именно към екипи, които са функция на определено културно равнище и взаимоотношения, на определено личностно равнище.

3.3. Стратегии и инструментарий на оценяване на резултатите на обучението в логиката на модернизирания курикулум

Стратегия на оценяване е важен компонент на курикулума. Оценяването трябва да се разглежда като непрекъснат процес и да не се свежда само към написване на бележки. Оценяването трябва да носи възпитателен характер и да включва иновационни технологии: рейтинг, многоаспектно оценяване, само- и взаимнооценка.

В основата на оценките по български език и литература трябва да са поставени преди всичко комуникативната, етносоциокултурната и интеркултурната компетенции.

Преди да оценяваме, първо трябва да определим: целта на конкретното оценяване; подхода за оценяване; обема на проверяваните знания и умения; адекватността на избраните форми по отношение на целта и обема; праговото ниво за «издържал» и скалата за оценяване в десетобални оценки; процедурата на оценяване – мястото, времето и реда за провеждане на изпитване; изискванията към оценяваните; критериите за оценяване.

В практиката на съвременния учител, работещ върху формиране на компетенции, все повече навлизат такива методи на оценяване като изследване, проекти, портфолио, оценъчни дидактични игри, тестиране и др..

Най-ефективните инструменти за оценяване са в корелация с видове компетентности, представени чрез таксономията на Блум:

Компетентности	Прояви	Средства за оценяване
ЗНАНИЕ – възпроизводство на информация	<ul style="list-style-type: none"> - описва факти, събития, личности - дефинира понятия - изразява принципи - формулира закони 	<ul style="list-style-type: none"> - тестови въпроси - реферат - анотация - резюме - есе за дефиниране и описателно есе
РАЗБИРАНЕ – способност да се схване смисъла	<ul style="list-style-type: none"> - разбира фактите - обяснява методи, принципи, процедури 	<ul style="list-style-type: none"> - тестови въпроси; - проблемна ситуация - есе за класификация и обяснително есе - дискусия/обсъждане; - презентация
ПРИЛОЖЕНИЕ – използване на наученото в нови конкретни ситуации	<ul style="list-style-type: none"> - прилага принципи в нова ситуация - показва правилна употреба на нов метод/процедура 	<ul style="list-style-type: none"> - тестови въпроси - проблемна ситуация, случай - доклад; - есе (за класификация, за сравняване; аргументативно есе) - проект; - изследователска задача
АНАЛИЗ – разбиране на структурата на нещата	<ul style="list-style-type: none"> - разпознава неявно формулирани идеи и логически парадокси - различава факти от предположения и изводи 	<ul style="list-style-type: none"> - аргументативно есе и есе за анализ - ролева игра - дискусия/обсъждане - проблемна ситуация - моделиране; - проект - изследователска задача
СИНТЕЗ – способност за разработване на план на изследване или на нов метод	<ul style="list-style-type: none"> - развива нови идеи - организира, планира работата - създава работещи системи - интегрира неща от различни области 	<ul style="list-style-type: none"> - ролева игра - дискусия/обсъждане - изследователски или приложен проект - проблемна ситуация - моделиране
ОЦЕНКА – способност за оценяване стойността, значимостта	<ul style="list-style-type: none"> - критикува съгласуваността и адекватността на изводите спрямо данните - оценява/оспорва полезността на работата 	<ul style="list-style-type: none"> - аргументативно есе и критично есе - ролева игра - дискусия/обсъждане - проблемна ситуация, проект, моделиране

Тоест, дефакто се променя самата функция на оценяване: от оценяване за контрол към оценяване за развитие. Не само определяне на недостатъци, а критически анализ на учебната ситуация, като възможност за конструктивна обратна връзка, която **показва** силните страни на ученика и неговата работа и, фиксирайки слабите моменти, предлага или показва начини на тяхното преодоляване,

съответно, пътища за развитие. Дава адекватна представа за нивото на подготовка и за евентуалните проблеми, които трябва да се преодолеят, за да отговорят на изискванията и за да овладеят необходимите компетенции.

Оценяването не бива да се свежда до количественото, а непременно трябва да се съчетава с качествено оценяване. Трябва да се различават

- **формативно или динамично оценяване (текущо):** систематичните проверки на материала у всички ученици съпровождат целия дидактико-възпитателен процес;
- **нормативно оценяване (сумативно и финално):** провежда се в края на определен учебен период (семестър, година, учебна степен) след усвояване на голям обем от предвиденото съдържание с цел установяване нивото на владение на компетенции и единици на компетенции. Обикновено това оценяване е външно (национално оценяване, оценяване по решение на педагогическия съвет/дирекцията на учебното заведение).

Признат метод за оценка на ефективността на обучение е таксономията на Блум. Това е йерархия на мисловните умения, в която по високите нива на мислене включват всички познавателни умения от по-долните нива.

№	Мисловни операции	Умения на учениците
1.	Възприемане	Изброяват, Дефинират, Посочват
2.	Разбиране	Сравняват, Разграничават, Групират, Класифицират, Обясняват, Илюстрират
3.	Прилагане	Прилагат, Демонстрират, Определят
4.	Анализ	Проверяват хипотези, Прогнозират, Анализират, Откриват грешки
5.	Синтез	Планират, Създават, Решават задачи, Формулират изводи
6.	Оценка	Правят избор, Предпочитат, Коментират, Оценяват

Форми за текущо оценяване

Средствата за оценяване могат да се класифицират като:

1. Отворени въпроси

2. Затворени въпроси

3. Практически задачи

- **Затворени въпроси:** Диктовка; Преразказ; Вярно/Невярно; Двуалтернативни; Множествен избор; Съпоставяне;
- **Отворени въпроси:** Съчинение по дадено начало; Доклад; Анотация; Резюме; Реферат; Конспект; Есе; Въпроси с кратък отговор; Въпроси за допълване;

- **Практически задачи:** Сценично представяне; Създаване на художествена творба; Създаване на модел (макет); Лабораторно изследване; Изследователски проект; Презентация; Участие в дискусия; Ролева игра; Проблемна ситуация.

Факторът на валидността е сред най-значимите критерии за предпочитане на един или друг начин на оценяване. В следната таблица ще изредим валидните начини на оценяването на определени типове постижения.

Примери на съотнасяне на различни учебни резултати и валидните начини на оценяването им

Учебни резултати	Възможни начини на оценяване
<i>Критическо мислене, формулиране на съждения (аргументация, рефлексия, оценяване, умозаключение и т.н.)</i>	Написано есе (с акцент на аргументирано твърдение или избор и на рефлексивна оценка). Критически анализ на ситуация. Критическа оценка на изучената литература по въпроса. Коментар към статия, книга, монография. Запис в рефлексивния дневник. Подготовка на съобщение (презентация), фиксиращо проблема и начините на разрешаването му. Подготовка/написване на статия.
<i>Решение на проблема/ планиране (определяне или постановка на проблема, събиране и анализ на данните, интерпретация, планиране/ моделиране/прогнозиране на ситуацията и т.н.)</i>	Анализ на ситуация/случай. Сценично представяне на проблеми. Моделиране на ситуации. Екипна работа (колективно обсъждане на проблема и търсене на решението му). Обсъждане със съучениците на проблема \ опита и споделена рефлексия Подготовка на проекта по някакъв реален проблем.
<i>Изпълнение на действия/ демонстрация на операции, техники (работа с текстове, попълване на протоколи, изпълнение/създаване на инструкции т.п.)</i>	Участие в ролева игра. Подготовка на презентационен постер или плакат. Наблюдение и реално възпроизвеждане на професионални дейности.
<i>Управление/развитие (самоуправление и саморазвитие) (отговорност за своето учение и развитие, да осъществява тайм-мениджмънт, способност да диагностира собствените учебни потребности, и т.н.)</i>	Създаване на портфолио. Осъществяване на самооценка. Написване на автобиографии. Рефлексивен дневник. Взаимооценка и самооценка. Участие и оценяване на групови проекти. Взаимообучение.

<i>Демонстрация на знания и разбиране</i> (устен преразказ, описание, изреждане, разпознаване, писмен преразказ и т.п.)	Изпитване (устно, писмено). Написване на есе (фокусирано на възпроизвеждане на информацията). Попълване на тестове със затворени отговори · Фронтално препитване.
<i>Разработка/създаване</i> (проектиране, визуализация, изпълнение и т.п.)	Създаване на портфолио. Подготовка на презентации. Подготовка на извънкласни мероприятия Участие в състезания. Участие в екипна работа. Проектиране и внедряване на проекта. Оценка на качеството на изпълнение.
<i>Комуникация</i> (навици на вербална, невербална, писмена, устна, групова комуникация; навици на аргументация, коректно дискутиране, преговори, презентации, интервюиране и т.н.)	Участие в екипна работа. Участие в дискусии (дебати, преговори). Ролеви игри. Подготовка на писмена презентация (есе, отчет, рефлексивен дневник и т.н.). Участие в публична презентация и защита на проекта с видеозаписване на събитието.
<i>Събиране/обработка на информацията</i> (търсене, отбиране, филтриране и сортировка на информацията и т.п.)	Изучаване на библиотечен ресурс. Създаване на библиографски фишове и списъци. Анотиране и реферирание на прочетените книги и материали. Създаване на бази данни относно наличната информация в Интернет по изучавани теми.

Комплексно проверяват знания и умения за приложение на знания, анализ, синтез и оценка такива продукти, като **резюме, есе** (описателно, обяснително, за анализ на причинно-следствени отношения, за сравнение/противопоставяне или оценяване на тези, за класификация, аргументативно); **проблемна ситуация, портфолио**.

Учебно портфолио – Това е колекция на работи и резултати, която демонстрира усилията, прогрес и постижения на ученика, които могат да бъдат ефективен инструмент за оценка и самооценка в рамките на предмета *Български език и литература*. В една папка се събират всички контролни и творчески работи на ученика: съчинения, преразкази, есета, рисунки, т. н. – всичко, което се е създавало в рамките на определен срок (например, учебната година).

Оценката на постиженията, представени в портфолио, може да бъде качествена или количествена.

Проблемна ситуация. Задачи от този тип са най-сложни за изпълнение от учащите се. Проверяват комплекс от знания в дадена област. Проверяват умения за приложение на знания, анализ, синтез и оценка. Могат да се разработват и от по 2-3 учащи се, възможна е работа в по-голям екип. Най-времеемки са за

изпълнение – често се дават за домашна работа, но може и на изпит в час. Обикновено се разрешава ползването на помощни материали. Допустимо е поетапно консултиране с преподавателя

Например:

В Молдова от България за две седмици идват ученици с цел да придобият точна представа за българската диаспора в Република Молдова. Вашата задача е да ги разведете из селища, където компактно живеят българите, и да подготвите материали за тяхната материална и духовна култура, за българските традиции и обичаи в диаспората.

1. Подгответе доклади за българската диаспора в РМ, които да включват.
 - географска и историческа справка, обща численост на българите в Молдова и в някои от най-представителните населени места,
 - особености на материалната култура (как са подредени дворовете и къщите, какви занаяти се практикуват, кои са имената на най-прочутите майстори, в кои етнографски музеи може да се видят подробностите от бита на бесарабските българи, какво българско се запазва в съвременния бит и т.н.,
 - особености на духовната култура на бесарабските българи.
2. Изгответе конкретен план-график за провеждане на изследванията.
3. Предайте докладите и план-графика като общ документ от 6-8 стр.

Работете самостоятелно, проверявайте достоверността на информацията си поне в 2 източника, не пишете излишни неща, оформете добре текстовете, за да са ясни и приятни за четене.

Критерии за оценяване на проблемната ситуация

Съдържателни:	Формални:
<ul style="list-style-type: none">• Степен на изпълнение.• Вярност и точност.• Пълнота и дълбочина на знанията.• Ключови понятия, закони, правила, подходи.• Собствени разсъждения.	<ul style="list-style-type: none">• Писмена култура – правопис, стил, графично оформление.• Спазване на зададения обем.• Спазване на срока (времето за изпълнение).

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Cadrul de referință al Curriculumului Național, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 432 din 29 mai 2017.
2. Codul Educației al Republicii Moldova, modificat LP138 din 17.06.16, MO184-192/01.07.16 art. 401, intrat în vigoare 01.07.16.
3. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. Publicat: 21.11.2014 în Monitorul Oficial Nr. 345-351.
4. Curriculumul de bază. Sistem de competențe pentru învățământul general, 2018.
5. Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi, 2018.
6. Guțu, VI. Curriculum educațional. Chișinău: CEP USM, 2014.
7. Evaluarea curriculumului național în învățământul general. Studiu. Chișinău: MECC, IȘE, 2018.
8. Bucun, N.; Guțu, VI.; Ghicov, A. [et al.] Evaluarea curriculumului școlar. Ghid metodologic. Chișinău: IȘE, 2017.
9. Rațeva Elena „Literatura bulgară ca modalitate de educație interculturală (în baza manualelor pentru școlile cu elevi de naționalitatea bulgară)” //Didactica Pro, №2(30) Chișinau 2005.
10. Аретов, Н. Писателят далеч от дома (Предварителни размисли за българската възрожденска литература, създавана в емиграция). – Български език и литература, 1997, № 3-4.
11. Базовый куррикулум. Нормативные документы. 1998 г.
12. Базовый куррикулум. Нормативные документы. ИППИ, Кишинэу, 1998 г.
13. Быстрова Е. А., Черкезова М. В., О филологическом образовании в школе. В: „Педагогика”, № 6, 1997, с. 43-49.
14. Быстрова Е. А., Черкезова М. Ф. О филологическом образовании в школе. В: „Педагогика”, № 6, 1997.
15. Быстрова, Е., М. Черкезова. О филологическом образовании в школе. – Педагогика, 6. 1997.
16. Величко Л. И. Работа над текстом на уроках русского языка. М.,1989.
17. Воробьев, В. В. Културологичната парадигма на руския език. 1994.
18. Гейхман Л. К. Интерактивное обучение как модель межкультурной коммуникации. Вестник МГУ. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 3.
19. Гуцу, В. Основы национального куррикулума, Кишинэу, 2007.
20. Гуцу, В., Крчжан, А., Проектирование базового куррикулума (Методическое пособие). Кишинэу, 1998 г.

21. Дамянова, А. Конструктивизмът – новата образователна парадигма? В сп. Български език и литература, № 5, 2005.
22. Демирева, К. Интертекстуалност, мултикултурно образование, критическо мислене. В сп. Български език и литература, № 4, 2008.
23. Демирева, К. Обучението по български език и литература в Молдова, Български език и литература, София, 2002 № 1.
24. Демирева, К. Обучението по български език и литература в Молдова, Български език и литература, София, 2002 № 1.
25. Демирева, К., Рацеева, Е., Кара, Н. Гид за приложение на курикулума по български език и литература в лицейските класове. Кишинэу, 2007.
26. Димитрова, Г. Лингвокултурологията – наука от постнекласическата епоха. Електронно издателство LiterNet. 2008.
27. Димчев Кирил. Обучението по български език като система. София 1998 г.
28. Добрева Елка, Саввова Ивелина. Текстолингвистика. Шумен, 2000.
29. Ивченко П. Ф. Еще раз о редактировании текста. В: РЯШ, № 2, 1999.
30. Кара Н. Български език в Молдова./ Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004.
31. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва, 1997.
32. Лыскина Н. В. Комплексная работа с текстом на уроке повторения в 7 классе. В РЯШ, № 2, 1999.
33. Маслова, В. А. Лингвокультурология. Москва, 2001.
34. Милков, Л. Конструктивизмът като образователна идея. Сп. Педагогика, бр. 1, 2006.
35. Пахнова Т.М. Текст как основа создания на урока русского языка развивающей речевой среды. /Русский язык в школе, 2000. № 4.
36. Рацеева Е. Писателят Мишо Хаджийски//Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004, с. 119-131.
37. Стефанова Ст., Димитрова Д., Методика на обучението по български език. Изд-во Универс. „Св. Кирил и Методий“. В.Търново, 1998.